

Славчо Дреновски

Агрономъ; бившъ глав. секретаръ въ
М-во на Землед. и Държав. Имоти.

КУЛТУРАТА НА ТЮТЮНА

и

неговата манипулация у производителя.

СОФИЯ

Печатница Б. А. Кожухаровъ

1925.

Празка Кредитна БАНКА

Клонъ въ СОФІЯ — Централъ въ ПРАГА

КЛОНОВЕ:

Братислава, Бърно, Будапеца,
Угерске Храдище, Хрудимъ, Ко-
линъ, Кошице, Кралупи, Лито-
мерице, Мостъ, Находъ, Оломо-
уцъ. Моръ, Острава, Писекъ,
Пълзень, Раковникъ, Роуднице,
Чехска Требова, Усти н. Л. (Че-
хословашко); Бѣлградъ (Сърбия);
София (България).

Капиталъ Кч. 100,000,000 лв.

Резервенъ фондъ Кч. 67,000,000 лв.

Тел. адресъ: ПРАГОВАНКА София — Тел. № 1575

Извършва всички видове
банкови операции.

Приема влогове по спестовни книжки
пра най-износни условия.

Славчо Дреновски

Агрономъ; бившъ глав. секретаръ въ
М-во на Землед. и Държав. Имоти.

Ун. библиотека
ПЛОВДИВ

Инв. № 2629
1946

КУЛТУРАТА НА ТЮТЮНА

и

неговата манипулация у производителя.

СОФИЯ

Печатница Б. А. Кожухаровъ
1925.

IV, № 658

ПРЕДГОВОРЪ

Малко сж странитѣ въ свѣта, кждето естествено-физико географическитѣ условия толкова много да благоприятствуватъ за културата на тютюна, както това е у насъ.

Въ политѣ на балканския, родопския и рилския масиви и въ тѣхнитѣ предпланини, а особено въ гънкитѣ на Родопа растатъ най-ароматичнитѣ наши тютюни, които въ нищо не отстъпватъ на турскитѣ и грѣцки такива — едничкитѣ наши конкуренти

Твърдѣнието на нѣкои заинтересовани, какво съотнимането отъ България на Ксанти и Гюмюрджина сж ни отнети и добритѣ тютюневи райони, не отговаря на истината. Вѣрно е, че яката Ксанти—Гюмюрджина не е въ наши рѣце и че тя дава най-доброкачествени тютюни, обаче, тѣ въ сравнение съ останалитѣ тютюни отглеждани въ районитѣ на Дарж-дере, Егри-дере, Пашмакж, Шехджумая и пр. съставляватъ незначително количество и не играятъ никаква роля на свѣтовния пазаръ. А тъкмо тютюнитѣ отъ горнитѣ райони преди бѣха известни подъ името „ксантийски“; и на пазаря минаваха като такива тютюни, които съ нищо не отстъпватъ на тютюнитѣ отглеждани въ Грѣцка Тракия и Македония. Горнитѣ райони днесъ сж въ предѣлитѣ на Царство България.

Днесъ за днесъ тютюна съставлява най-ценното перо отъ нашия износъ. Нѣщо повече — тютюневата култура е едно отъ най-доходнитѣ въ нашето земледѣлско стопанство. Ето защо усилията на държавната и частна инициативи сж и трѣбва да бждатъ насочени главно около грижитѣ за стабилизирането на това производство, а най-вече запознаване на населението съ потѣнкоститѣ на тая култура, както и съ манипулациитѣ, които претърпѣва тютюневиятъ листъ, за да стане добра търговска стока и следователно да придобие ония;

качества, които биват търсени на нашия и световен пазаръ.

Нека признаемъ, че нашиятъ тютюнопроизводителъ не притежава нужнитъ знания за културата на тютюна, а още по-малко такива за преработката на тютюна (селската манипулация), ферментацията и неговото запазване до момента на продажбата т. е. до склада на търговеца-куповачъ.

Въ желанието си да запълнимъ тая празнота — така чувстваща се и отъ търговеца на тютюнъ и отъ самия производителъ, написахме настоящата брошура. Доколко *) сме успели въ това отношение, остава да преценатъ читателитъ.

София, Св. Илия 1925.

Авторътъ

*) При написване на брошурата освенъ опитността, която имаме придобита въ битността ни агрономъ редъ години въ Гюмюрджина, ползували сме се и отъ следнитъ издания по културата на тютюна: Ръководство по обработката и пр. на тютюна отъ Ат. Ченгелевъ; Производство, обработване и пр. на тютюна въ Европейска Турция отъ Д-ръ К. Мюлеръ; Вредителни насекоми по тютюна отъ Ал. К. Дреновски; Le tabacs отъ F. Bére; Частное земледелие отъ проф. Д. Н. Прянишниковъ и Тютюновото производство въ Дупнишко отъ Н. Вичевъ.

История и значение на тютюна.

Отечеството на тютюна е срѣдна Америка. Знае се, че още преди откриване на Америка, жителитъ на Антилскитъ острови сж употребявали тютюна като средство за наслада — пушили го.

Въ Европа културата на тютюна е въведена най-напредъ въ Испания, откъдето французкиятъ посланикъ Жанъ Никота го пренесълъ въ Франция, въ честъ на когото нарекли научното му име — *Nicotiana tabacum*.

Въ Флорида го наричатъ Петунъ, откъдето нѣкои мислятъ, че произхожда името му — тютюнъ.

На Балканския Полуостровъ е пренесенъ отъ Мала Азия.

Отпървомъ въ Европа сж го употребявали за украшение и цѣрь, а по-късно за смъркане на прахъ-емфие, или сж го пушили; обаче, както пушенето, така и смъркането сж били преследвани много строго, било отъ страна на държавнитъ власти, било отъ страна на църквата, за което свидетелствува издадената отъ папа Урбанъ VIII була, съ която проклелъ тютюна, като растение вредно за обществото. Проклятието е било подновено и по-късно и чакъ въ 1724 година било прекратено преследването му отъ западната църква. Но, както винаги, това което се забранява, то най-много се търси и разпространява — и тютюна въ кратко време намѣрилъ добъръ приемъ почти въ всички страни. Употреблението му се разширило толкова много, че още презъ времето на английския кралъ Яковъ I тютюна станалъ източникъ на доходъ за държавата: билъ обложенъ съ голѣмъ данѣкъ, а по-късно станалъ държавенъ монополъ.

Днесъ тютюнътъ се употребява въ цѣлия свѣтъ, а съ културата му се занимаватъ милиони хора отъ всички крайща на свѣта — Америка, Европа, Мала Азия, Персия, Китай, Африка и другаде.

Специално за нашата страна тютюнътъ има да играе голѣма роля въ стопанския ни животъ. Не бѣше много

отдавна, когато зърненитѣ храни доминираха въ нашия износъ, днесъ обаче, най-крупното перо въ последния заема тютюна; днесъ той е източникъ за прехрана на хиляди, хиляди семейства, прѣснати изъ разнитѣ крайща на страната, най-вече изъ Родопъ, политѣ на балкана и юго-западния край на България — Горна-Джумая, Неврокопъ и другаде.

Годишното производство достига около 40 мил. килограма. По качество нашиятъ тютюнъ не отстъпва въ нищо нито на грѣцкитѣ, нито на турскитѣ тютюни, напротивъ превъзхожда ги въ качествено отношение. Най-ароматичнитѣ тютюни, които се търсатъ въ Европа и Америка растатъ у насъ; въ Родопъ, така наречения „джебелъ“, и по севернитѣ склонове на сѣщия масивъ — Станимжшко, Тополово, Перушица, Козарско и др., както и въ Горна-Джумая, Неврокопско и другаде.

Видове тютюни.

Ботанически тютюна принадлежи къмъ семейството на картофитѣ, съ които той има общо отечество. Различаваме главно три вида тютюнъ: *широколистенъ*, *обикновенъ* и *селски* (*махорка*). Главнитѣ различия между тия три вида тютюнъ сж следнитѣ: у *широколистния* тютюнъ цвѣтътъ е розовъ, цвѣтната китка прибрана, а страничнитѣ жили въ листа излизатъ отъ срѣдната такава подъ жгълъ почти правъ; у *обикновения* тютюнъ цвѣтътъ сжщо е розовъ, обаче китката е разклонена, а страничнитѣ жили въ листа спрямо главната такава сж подъ остъръ жгълъ. И въ двата вида тютюнъ листата где повече, где по-малко къмъ крайщата сж заострени, тънки и равни. У *селския* тютюнъ (*махорката*) цвѣта е зеленожълтъ, китката има форма на метла, листата дебели.

У насъ се отглеждатъ и тритѣ вида тютюнъ, обаче сж кръстосани помежду си, така че мъчно може да се намѣри чистъ видъ. Отглеждането имъ въ чисти видове, това ще е една отъ задачитѣ на бъдащитѣ тютюнови опитни станции.

Отъ търговско гледище различаваме четири типа

тютюни: *) *баши-баалж*, *басма* (*таклитъ-басма*), *кабаколакъ* и *сѣжръ-дели* (*волски-езикъ*).

Нека споменемъ, че названията *баши-баалж* и *басма* иматъ въ тютюнарството още следното значение: 1. *Баши-баалийско изработване*, което се състои въ нареждане на листата въ вързани пастали и което се дава и на едрolistнитѣ басми, на каба-колаци, даже и на сѣжръ-дили.

2. *Басмено изработване*, което се дава само на дребно и среднолистнитѣ гушести тютюни (*басма*, каба-колаци и сѣжръ дили).

Познаването на горнитѣ типове тютюни не е предметъ на теоретическо изучаване, колкото на практическа работа и наблюдение.

* * *

При избора, обаче, на отдѣлни стъркове тютюнъ за семе, тютюнопроизводителтъ трѣбва да обърне особено внимание и търсейки въ последнитѣ опредѣлени външни белези, той ще се добере до такива индивиди (единици), които да отговарятъ на изискванията на пазаря и да съсредоточаватъ въ себе си дадени качества.

Тия белези сж следнитѣ:

а) тютюневиятъ стрѣкъ да не е буйнорастящъ; стеблото да не е много дебело и да нѣма много филизи било предъ или следъ окръжване на цвѣтнитѣ китки;

б) листата да сж срѣдно-голѣми; да не сж кждрави или много дебели; крайщата имъ правилно очертани и тънки. Голѣмата мѣхнатостъ на листата сжщо е лошъ белегъ. Листнитѣ жили да сж тънки и да излизатъ отъ главната (срѣдната) жила подъ жгълъ близкъ на правия;

в) цвѣтнитѣ китки да сж малки и прибрани, а краската на цвѣтното вѣнче да е блѣдорозовъ.

Освенъ това зрѣянето на листата да е едноврѣменно поне на 2—4 листа; да съхнатъ бърже и да съдържатъ повечко смола.

Горнитѣ белези трѣбва да се търсятъ въ нормално развититѣ тютюневи растения. При преценка голѣмината

*) Горното разпрѣдѣление е установено отъ търговцитѣ въ Тракия (бивша Турция), затова и названията сж турски.

на листата да се внимава на мѣстото кждето се намиратъ, а при оценката смолността да не се забравя, че тя се увеличава отдолу нагоре т. е., колкото листата се намиратъ на по-високо на стеблото, толкова и смолата имъ е повече.

Изсъхналитъ вече тютюневи листа трѣбва лесно да поглъщатъ въздушната влага, да сж гъвкави, тънки и меки и да запазватъ свойствената на типа си арома.

Най-после при избора на тютюневитъ стъркове за семе да не се забравя и тѣхната устойчивостъ противъ разнитъ тютюневи болести и неприятели.

Качеството на тютюна зависи освенъ отъ вида и сорта още и отъ климатическитъ условия, почвата и торението.

Климатъ.

Тютюнътъ по произхождение е полутропическо растение и затова къмъ климата е доста взискателно. За него сж нужни 5 до 6 лѣтни месеци, а сумата на топлината на тоя периодъ трѣбва да има най-малко 2800 до 3000° по Реомюра. Той е особено чувствителенъ къмъ пролѣтнитъ и есенни замързвания, а семето пониква едва при температура 20—25° R. Разсаждането, обаче, на тютюна, както и невзискателността на нѣкои сортове отъ селския тютюнъ (махорката) даватъ възможность щото отгледването му да отиде доста на северъ.

Широколистниятъ тютюнъ е доста взискателенъ къмъ климата и затова той се отглежда предимно въ южнитъ страни. Що се отнася до влажността на климата, тя наистина увеличава урожая, обаче е въ вреда на качеството на тютюна.

Валекитъ у насъ — най-вече въ тия покрайнини, кждето се отглежда тютюна сж въ достатъчно количество и изобщо добре разпредѣлени, така че осигуряватъ едно правилно развитие на тютюневото растение.

У насъ климатътъ благоприятствува за културата на тютюна, най-вече въ южнитъ краища на нашето отечество — родопския, рилския и пиринския масиви и тѣхнитъ предпланини. Въ всички тия мѣста тютюнътъ успѣва отлично, още повече, че и почвата благоприятствува за това. Независимо отъ горното, по-голяма

часть отъ тия мѣста сж запазени отъ силнитъ вѣтрове — обстоятелство тоже отъ голѣмо значение за културата на тютюна, тъй като при силнитъ и чести вѣтрове листата на тютюна се нахъсватъ, а силното испарение на влагата пречи на нормалното узрѣване и сушене на тютюневитъ листа. Най-подходящитъ мѣста това сж припечитъ, наричани още „яка“; следъ тѣхъ идатъ слабо наведенитъ — „полуяка“ и най-после полето — известно въ търговския свѣтъ подъ общото име „ова“.

Почва.

Почвата, както споменахме по-горе, играе голѣма роля не само за нормалното развитие на тютюневото растение, но и за качеството на тютюна — неговия съставъ, горяемостъ, ароматъ и пр.

Най-подходящитъ за тютюна почви сж така нареченитъ *глинесто-пъскливи* и *пъскливо-глинестии* почви съдържащи и дребни камачета (чакълъ). Отъ практика се знае, че дребнитъ камани не само, че не пречатъ на обработката на почвата, но пречатъ на испаренията на почвената влага; сгрѣзватъ почвата и по тоя начинъ действуватъ благоприятно върху качеството и количеството на реколтата. Изобщо по-лекитъ и топли почви — такива каквито изобилствуватъ въ нашитъ тютюневи райони — Дупнишко, Горно-джумайско, Пловдивско, Кърджалийско и другаде сж най-подходящитъ за културата на тютюня. По цвѣтъ истинскитъ тютюневи почви сж тъмно-желти, дори и червеникави. Прочутата ксантиска *яка* има почва съ червенъ цвѣтъ. Най-добритъ тютюни — прочути по своето качество, лека горяемостъ и ароматичность растатъ именно на такива почви. На богатитъ черноземни или тежки почви тютюна тоже вирѣе, обаче, дава долнокачественъ продуктъ.

Подпочвата тоже е отъ значение. Тя трѣбва да е пропусклива и достъпно влажна. Голѣмата, обаче, почвена влажностъ влияе неблагоприятно върху качеството на тютюна.

Хранителнитъ вещества трѣбва да бждатъ въ достъпно количество, за да осигурятъ нормалното развитие на тютюневото растение.

Торене.

Нуждата от торене е въ зависимост от изискванията на тютюневото растение към разнитъ хранителни вещества.

Торът, който преди и сега намира най-голямо приложение е оборският торъ и то предимно овчий и козий. Въ Тракия и Македония обикновено торятъ съ последнитъ два тора и то всъки 3—4 години. За тая цел овцетъ и козитъ се оставятъ да ношуватъ последователно по нивитъ толкова нощи, колкото е нужно. Практически смѣта се, щото една овца или коза да се падне да лежи едно денонощие на единъ квадратенъ метъръ пространство. Забележано е, че козята пикочъ силно наторява и бързо действува. Тамъ където това не може да стане, а и където овчиятъ и козиятъ торъ е смесенъ съ останалия торъ, употребяватъ оборския торъ. Последниятъ трѣбва да е добре угнилъ. Разхвърля се обикновено презъ есенята на тютюнището и се заорава. Три хиляди (3000) килограма оборски торъ (около 15 кола) е достатъченъ да натори единъ декаръ нива. Тори се презъ 3—4 години.

Въ последно време, обаче, поради недостигъ на оборски торъ, на много мѣста прибѣгватъ до искусствени торове: чилска силитра, суперфосфатъ, калиеви торове, костено брашно и др.

Тѣхното приложение трѣбва да стане подъ ръководството на мѣстния агрономъ. Той ще укаже както на вида и количеството на торътъ, така и на времето за торенето и начина на извършването му.

Подготовка на почвата.

Най-важната работа при културата на тютюна е навременната и надлежна обработка на почвата. Отъ добрата подготовка на почвата зависи не само количеството на добития тютюнъ, но и неговото качество. Тютюнътъ изисква, преди всичко, добре разработена и разрохкана почва. Ето защо въ най-прочутитъ по своитъ тютюни покрайнини въ Тракия и Македония отгледватъ тютюна постоянно на една и съща нива. Съ това нивата

е всѣкога обработена и наторена и винаги дава доброкачествена стока.

Колко пѣти трѣбва да бжде орано тютюнището, това зависи отъ самата почва — тежка или лека; чиста отъ плѣвели или не; предшествующето растение и пр. Така, ако предшествующето растение е житно, то една подметка на стърнището, а следъ нея дълбока есенна оранъ сж повече отъ належащи; или, ако е тютюнище, есенната дълбока оранъ сжщо трѣбва да се извърши. Съ подметката целимъ бързото поникване на плѣвелнитъ семена, а съ дълбоката есенна оранъ унищожаваме последнитъ и оставяме нивата въ груби бразди, за да поеме почвата повече вода въ себе си и да измръзне колкото се може по-добре. Дълбоката есенна оранъ трѣбва да се извърши обезателно съ плугъ; тъй като ораното въ никой случай не може да замѣни плугъ при тази оранъ. Отъ тая гледна точка плугътъ е необходимъ за стопанството на тютюнопроизводителя, така както и за останалитъ земледѣлски стопанства.

Презъ пролѣтѣта нивата се изорава още единъ или два пѣти (понѣкога и повече), но винаги плитко, за да не се изпари зимната влага. Следъ последната оранъ, презъ нивата се прекарва брана, за да се разтрошатъ буцитъ и да се намали испаряемата повърхностъ. При рохкавитъ, сухи и чисти отъ бурени ниви едно прекарване на браната може напълно да замѣни пролѣтната оранъ. Нѣщо повече, брануването на такива ниви е за предпочитане, понеже се запазва зимната влага, като се предпазва почвата отъ излишни испарения съ каквито е съпроводена изобщо оранѣта. Всѣки случай нивата се оре или брани толкова пѣти, колкото е необходимо, за да се направи рохкава и чиста отъ всѣкакви плѣвели. Да се запомни, че пролѣтнитъ орани въ полскитъ мѣста въ никой случай не трѣбва да бждатъ повече отъ две, защото има се опасностъ отъ исушаване на почвата. Следъ всѣка пролѣтна оранъ нивата се брани.

Семе и сѣидба.

Презъ есенята оставенитъ за семе китки се прибиратъ и запазватъ на сухо и провѣтриво мѣсто или пъкъ още

тогава съ очукватъ, а семето — изсушено и пречистено се поставя въ торба или друго нѣщо запазено отъ мишки.

Тютюневото семе, както е знайно, първомъ се посѣва въ фитарии за отглеждане на разсадъ, а последниятъ се разсажда на постоянно мѣсто. Качеството на разсада е въ зависимостъ и отъ времето на посѣването му и отъ начина на подготовката на почвата.

Нѣколко думи за това.

Преди всичко мѣстото опредѣлено за фитариитѣ (инакъ наричано семенище) трѣбва да е близо до вода, запазено отъ вѣтрове и изложено срещу слънцето (на припекъ). Низкитѣ и задушни мѣста, както и такива заградени съ високи зидове не сж добри за семенище.

Почвата трѣбва да е лека и богата на хранителни вещества. Подготовката ѝ се извършва най-свършено: изорава се дълбоко или още по-добре прекопава се съ права лопата (лизгаръ) или съ двуужба копачка на една дълбочина отъ 20 до 30 см. и се очиства най-внимателно отъ всички бурени. Прекопаването става още презъ есенята.

На пролѣтъ (обикновено месецъ февруарий) се при-стѣпва къмъ приготвяне на самитѣ лехи (фитарии). Последнитѣ се оставатъ толкова широки, щото да могатъ свободно да се плѣватъ отъ дветѣ страни, а дължината е въ зависимостъ отъ мѣстото. Фитарииитѣ се изравняватъ добре, като се разтрошватъ и най-малкитѣ буци. Обикновено тѣ се оставятъ малко по-високи отъ околната повърхностъ на почвата.

За единъ декаръ тютюнъ сж достатъчни 2—3 кв. метра лехи — за едрolistниятъ и двойно повече за дребнолистниятъ тютюнъ.

На нѣкои мѣста у насъ напоследъкъ си служатъ съ така нареченитѣ *полупарници*, по подобие на тия, които се употрѣбаватъ отъ градинаритѣ за получаване ранъ зеленчуковъ разсадъ. Последнитѣ иматъ голѣмо значение въ тютюнопроизводството, защото посредствомъ тия топлици ще може тютюнопроизводителтъ да има съ 10—14 дни по-ранъ разсадъ, а съ това развитието и зрѣянето на тютюна се продължава. Това пъкъ е отъ значение за реколтата: всѣки стѣркъ тютюнъ ще даде два до три листа повече. Отъ друга страна по-раниятъ разсадъ по-добре се прихваща — едно, че влагата въ

почвата е повече и друго, че испаренията не сж така силни, както това е по-късно.

Полупарнициитѣ се приготвяватъ по следния начинъ: изкопава се трапъ около 60—70 см. дълбокъ, който въ дветѣ си трети се напълва съ пресенъ конски торъ, а надъ него се турга пластъ земя 20—25 см. размѣсена добре съ угнилъ оборски торъ.

Г. Вѣге въ съчинението си *Les tabacs* описва следния видъ полу-парникъ, който се употрѣбва въ источна Франция. Изкопава се трапъ около 50 см. дълбокъ, стенитѣ на когото се подпиратъ съ дъски. Последнитѣ предпазватъ стенитѣ отъ рушение и отъ вникването въ парника на разни инсекти. Дъното на парника на една височина 15—20 см. се покрива съ тръни или други подобни материали, които предпазватъ парника отъ мишки и къртици. Надъ тоя пластъ се турга пресенъ конски торъ размѣсенъ съ оборски такъвъ — 30—35 см. дебелина, а отгоре 10 см. рожава прѣстъ (земя) и единъ лекъ пластъ черноземъ (градинска прѣстъ) или компостъ добре разложенъ и добре очистенъ отъ вредителни зародиши чрезъ излагане на градинската прѣстъ или компостъта на силенъ студъ — на измръзване. Разстоянието отъ тоя пластъ до покривната рамка на парника е около 20 сантиметра.

Засѣването на семето въ лехитѣ се извършва така щото последното да бжде разхвърлено на всѣкжде равномерно. Обикновено за единъ квадратенъ метръ сж достатъчни 4—6 грама семе или 3—4 напрѣстника. Семето се размѣсва предварително съ пресѣяна дървена пепель. Кѣличеството на пепельта е 15 до 20 пѣти повече по обемъ отъ това на семето.

Следъ това семето се притѣпква съ плоската страна на обикновена метла, а после отъ човѣкъ съ дѣсчици на краката прикрепвани съ рѣце посредствомъ тънакъ сиджимъ или връвъ. Така притѣпкванитѣ лехи се засипватъ съ единъ сантиметъръ дебелъ пластъ отъ угнилъ и сухъ торъ (овчи или говежди). Първиятъ е за предпочитане.

По-нататъшната работа около лехитѣ се състои въ поливането имъ сутринъ или вечеръ, и то съ лейка снабдена съ решетка, плѣвене на буренитѣ и притѣпкване на къртичинитѣ. Върху лехитѣ се тургатъ храсти или

стебла от житни растения; назначението на тая покривка е да пази поникналитъ млади тютюневи растения от студения вѣтъръ или слана.

При поникване на семето най-напредъ се показватъ две листенца, които дълго време оставатъ прилепнали о повърхността на земята, а по-късно и други. Обикновено счита се, че разсадътъ е готовъ, когато достигне 8—10 с.м. и образува 5—6 листа. Покривкитъ на лехитъ се махвату, когато има да се работи нѣщо въ лехитъ, и стоятъ тамъ, докато премине опасността отъ слана.

Много гжстиятъ разсадъ не е добъръ; избуява на височина и при разсаждането му лесно съхне. Въ случая препоръчва се проскубването му. Въ цѣлата тая работа най-важното е да се добие здравъ и добре испеченъ разсадъ. Това се постига, кѣто се полива по-на рѣдко презъ последнитъ дни. Добриятъ разсадъ се познава по това, че при прегъване на стеблото, последното не се чупи, а се превива. Забележи ли се, че разсада не се развива нормално или пъкъ има видими белези отъ нѣкоя болестъ, да се потърсатъ съветитъ на агронома или други сведущи лица.

Отгледва ли се разсада въ обикновени лехи, добре е да се засѣе на два-пжти съ промежутъкъ 10—20 дни, та ако първиятъ се повреди отъ слана или други причини, то да остане вториятъ.

Нѣкои преди да посѣятъ семето — рѣтватъ го. Това се прави съ цель за по-бързото му поникване. За тая цель то се поставя въ платнена торба, потопа се въ топла вода и се турга после при температура около 24—25° С. Така поставеното семе се полива отъ време на време съ вода. Следъ 4—6 дни семето прокълнява. Засѣването му става по обикновения начинъ.

Разсаждане на тютюна,

Времето за разсаждане се опредѣля отъ състоянието на времето, главно гледа се да е преминала опасността отъ слана или мразъ. Да се запомни, че времето за разсаждане указва голѣмо влияние върху реколтата на тютюна. Разсаждането става въ редове на разстояние 50—60 с.м. за едролитния, 40—50 за срѣднолитниятъ и 30—40 за дребно-литниятъ тютюнъ. Пър-

вото число се отнася за по-слабитъ, второто — за по-силнитъ почви. Разстоянието между редовѣтъ зависи не само отъ сорта, но и отъ свойствата на почвата: на лекитъ по-гжсто, на тежкитъ по-рѣдко.

При изкубането на разсада, кѣто става по изборъ, а не въ редъ, внимава се да се запази корената система на младитъ растения. За тая цель разсада предварително се полива съ вода. Изкубаниятъ разсадъ се поставя въ кошове подшити съ зебло и то съ коренитъ навжтре, а отгоре се покрива съ свежа трева, за да се запази отъ увѣхване. Изкубва се толкова разсадъ, колкото е необходимъ за разсаждане презъ деня. Пренася ли се разсада отъ далеко, трѣбва да се внимава много при запазването му отъ увѣхване. Разстоянието между стърковѣтъ въ редовѣтъ е 20—25 с.м. за едролитния, 15—20 с.м. за срѣднолитниятъ и около 15 с.м. за дребнолитния тютюнъ.

Преди разсаждането нивата се набраздва съ орало на посоченитъ по-горе разстояния, а самото разсаждане става така: напредъ върви единъ съ мотика и отгриба по горния ржбъ на браздата на такава дълбочина щото да достига до влажна прѣстъ; вториятъ разнася разсада на желанитъ разстояния, а трети садачъ съ садило въ ржка прави дупкитъ, поставя въ тѣхъ стърковѣтъ и притиска отстрани съ садилото коренчетата му. Стърка се потапя до първитъ листа, като се внимава да не се засипва средата (срѣднитъ листца) съ земя. Четвърти човѣкъ полива съ лейка безъ решетка посаденитъ вече стъркове тютюнъ. Най-важното условие при разсаждането е щото дупката около и подъ коренчетата на тютюновото растение да бжде запълнена добре съ прѣстъ.

Разсаждането се извършва обикновено отъ началото на май и трае до края на сжщия месецъ или иначе казано отъ Гергьовденъ до св. Константинъ и Елена (началото на юний). По-късното разсаждане е рисковано защото настѣпватъ горещинитъ.

На нѣкои мѣста вмѣсто бразденето съ орало практикуватъ маркирането на нивата съ особенъ маркеръ, който се състои отъ една греда, върху която на желанитъ разстояния сж поставени клинове. Последниятъ може да го приготви всѣки дърводѣлецъ или коларъ. Дължината на гредата е 1.20 м. до 1.5 м. Дължината на

клиновете (зжбитъ) е около 30 с.м. Съ него се чертаятъ толкова реда, колкото клина има безъ едно, защото едина клинъ отива по крайната браздичка.

Неприхваналитъ стъркове се просаждатъ следъ нѣколко деня.

Отглеждане на тютюна презъ време на вегетацията му.

Окопаване. Следъ разсаждането на тютюна предстоятъ редъ работи. Преди всичко стопанинътъ трѣбва да се погрижи за наврѣмената и добра обработка на нивата. Почвата се държи винаги разрохкана — състояние, при което химическитъ процеси въ нея се развиватъ нормално; да пази влагата отъ силно изпаряване, както и да унищожава всички плевели. Горното се постига чрезъ прашене и окопаване. Прашенето не е нищо друго, освенъ разрохкване горния пластъ на почвата безъ да се обръща. То се извършва или на ржка съ малка мотичка, или съ специални малки конски плѣвачки. При окопаването прѣстъта се възрива около стърковетъ тютюнъ. Тая работа се извършва на ржка или съ огърначъ тегленъ отъ добитѣкъ. Разбира се, че работата на плѣвачката и огърпача е по-бърза и по-ефтина, обаче не е така свършена, както ржната работа. Ето защо, най-добре е, когато между редоветъ се мине съ горнитъ орджия, а между стърковетъ въ реда земята се окопава на ржка.

У насъ на нѣкои мѣста при огърлюването употребяватъ орало съ две уши, но неговата работа не може да се сравнява съ тая на желѣзния огърначъ.

Прашенето се извършва 8—12 дни следъ разсаждането, а гърленето (окопаването) 2—3 седмици следъ прашенето. При нужда тютюнътъ се копае трети и четвърти пжтъ. Нуждата отъ тия копани не е трудно да опредѣли самиятъ стопанинъ въ зависимостъ отъ състоянието на времето и това на почвата.

Случи ли се при разсаждането на тютюна щото нивата да се утъпче много, първото прашене може да стане и по-рано, за да се предотвратятъ голѣмитъ загуби на влага. Съ една речъ добрата обработка на

почвата е едно отъ най-важнитъ условия, отъ което зависи реколтата.

Въ това отношение проф. Прянищниковъ ни дава единъ примѣръ, взетъ отъ Селско Хоз. и Лѣсов. 1900 г.

		Доходъ отъ единица площъ		качество на тютюна.
Копане презъ петъ дни	166 п.*)	9.3		
" " 10 "	164 "	8.2		
" " 20 "	149 "	6.0		
" " 30 "	125 "	5.0		

Отъ горнитъ числа е явно като бѣлъ день, че честата копанъ и следователно добрата обработка на тютюна влияе благоприятно, както на количеството, така и на качеството на тютюна.

Кършене. То се състои въ отстраняване на цвѣтнитъ китки заедно съ най-горния листъ. Съ кършенето се гони цельта да се спестатъ повече хранителни вещества за развитието на листата. Тая операция има значение най-вече за тютюни посадени на слаби почви.

Кършенето на цвѣтнитъ китки се извършва преди цвѣтението, 4—5 дни следъ появата имъ, изключение се прави за силнитъ (богатитъ) почви, кждето кършенето може да закѣснѣе до разцвѣтѣването на киткитъ, дори и следъ прецвѣтѣването.

Какво значение има времето за кършене на тютюна се вижда отъ единъ опитъ извършенъ въ опитното поле на Дупнишката тютюнева кооперация отъ г. Н. Вичевъ.

Отъ цифритъ, които последния привежда въ своята монография се вижда, че окършения преди разцвѣтяването тютюнъ освенъ, че е далъ повече листа, но и срѣдното тегло на листата отъ тия стъркове е по-голѣмо отъ това на листата получени отъ стъркове тютюнъ окършени следъ разцвѣтяването на тютюневитъ китки или отъ такива некършени никакъ.

Подиръ отстраняването на цвѣтнитъ китки, обикновено тютюна пуска изъ пазвитъ на листата си филизи, които сжщо трѣбва да се отстраняватъ. Това се повтара 2—4 пжти — въ зависимостъ отъ появата на филизи.

*) Руски пудъ = 16 кгр.

Кършенето на китките и отстраняване на филизитъ трѣбва да се извършватъ внимателно, за да не се повреждатъ стърковетъ и листата. Тѣ се извършватъ обикновено въ сухо време.

На оставенитъ за семе стъркове тютюнъ не се обиратъ и половината отъ листата за да може семето да се развие нормално и да узрѣе добре.

Числото на стърковетъ за семе зависи отъ нуждата отъ последното. Смѣтката се направя лесно като се знае, че единъ стъркъ (растение) дава срѣдно 2—3 грама семе.

Тия стъркове наричаме майки. Отъ цвѣтнитъ китки на майката се отстраняватъ неразвититъ цвѣтни пжпки, както и слабитъ плодни кутийки. Почне ли семето да придобива кестенявъ цвѣтъ, китките се отрѣзватъ, навързватъ се на връвъ и се закачатъ на сухо и провѣтриво мѣсто, запазено отъ врабци, мишки и други подобни.

Тютюневото семе запазва своята кълняемостъ петъ-шестъ години.

Бране. Въ началото на юний или по-късно — въ зависимостъ отъ сорта и времето, тютюнътъ започва да зрѣе т. е. листата ставатъ годни за употребление. Външнитъ белези за зрѣлостта на листата сж: цвѣтътъ (боята) отъ тъмно-зеленъ става матовъ и по листа се явяватъ жълтеникави петна. Краищата на листа, особено опашката, сжщо пожълтява, а цѣлиятъ листъ придобива изгледъ, като че е увѣхналъ. Тия признаци показватъ, че листа е зрѣлъ и трѣбва да се бере. Оставатъ ли се по-дълго време на стърка такива листа, тѣ изгарятъ и даватъ тютюнъ, който не се цени на пазаря.

Тютюнътъ се бере на 6 до 8 пжти, като при всѣко бране се открѣшватъ 2—4 листа. Въ обикновения говоръ всѣко бране на тютюнъ се казва „ржка“.

У насъ отдѣлнитъ бранета (ржце) носятъ следнитъ названия:

- 1-ва ржка — дибъ (дѣно).
- 2-ра „ — дибъ-баши (наддѣно).
- 3-та „ — биюкъ-ана (голѣма майка).
- 4-та „ — икинджа-ана (втора майка).
- 5-та „ — ючунджа ана (трета майка).

6-та „ — ковалама (последваща майка).

7-ма „ — уджъ-алта — тепе-алта (подвърхъ).

8-ма „ — уджъ — тепе (върхъ).

Въ сушави години обикновено „ржцетъ“ биватъ по-малко на брой — петъ или шестъ. Стойността на „ржцетъ“ отъ търговско гледище се цени отгоре надолу т. е. най-голѣма стойностъ има последната „ржка“ (уджъ), а най-малка — долната (дибъ). Разбира се, че стойността на всѣка „ржка“ не е нѣщо постоянно; тя е въ зависимостъ отъ състоянието на времето, здравостта на листата и т. н. „Ржцетъ“ дибъ и дибъ-баши се иматъ за долни листа; голѣма, втора и трета ана (майка) — срѣдни; ковалама, уджъ-алта и уджъ — горни листа.

Беридбата се извършва при сухо ясно време, тъй като влажнитъ или мокритъ тютюневи листа лесно се повреждатъ и почерняватъ. Най-благоприятното време презъ денонощието е сутринъ — предъ роса, или вечеръ следъ като листата се съвзематъ отъ дневното увѣхване. При хладно време беридбата може да продължи презъ цѣлия день.

Първомъ се бератъ най-долнитъ листа, така нареченитъ дибъ; другитъ ржце, при нормално време, обикновено се бератъ въ промежутъци отъ 2—3 дни. Понѣкога тия интервали, вследствие на неблагоприятно за зрѣянето време се продължаватъ съ нѣкой и другъ день.

Беридбата се извършва едновременно отъ два реда, като за тая целъ берача се движи между редоветъ и съ едната ржка окръшва зрѣлитъ листа и ги туря върху другата ржка. Набранитъ листа се слагатъ въ кошове и се отнасятъ до мѣстото гдето ще става низането.

Низане на тютюна.

По рано следъ обирание на листата, последнитъ сж оставяни наредени единъ до другъ нагоре съ опашкитъ 1—3 дни, за да се запотятъ т. е. да дозреятъ. Това по-рано е имало смисълъ, тъй като тютюна е обиракъ на 2—3 пжти, при което сж сж обирани недозрели листа, които иматъ нужда отъ дозревване; днесъ, обаче, когато беридбата се извършва на 6 до 8 пжти (ржце) и се бератъ само листа съ външни белези на техническа зре-

лост, горната практика става съвършено излишна. Защото, онова, което се цели с горното „запотяване“, днес го имаме вече на събраните листа. Ето защо се пристъпя веднага към тяхното низане.

За низане на тютюна употребяваме плоски желъзни игли дълги 20—30 см. и широки от $\frac{3}{4}$ до 1 см. На единия край иглата има ухо, където се вденва канапа. Дължината на низите у нас се определя от акцизната власт. Съ започване на низането канапа се завързва о единия край на саржка (пърта), а през другия става низането. Предварително листата, макар и от една ржка се разпределят по големина, като едновременно се отстраняват повредените от болести и насекоми или разкъсани по един или друг начин листа. Последните се ният отделно. Низането става откъм гърба (опакето) на листа въ средната жила 1—2 см. навътре от края. Изпразването на иглата става внимателно, за да не се сбиват (притискат) листата и да не се чупи жилата въ мястото където е продупчена. Гжстонаизаните листа освен че не съхнат бърже, но често се и запарват. След свършване на низата, завързва се и втория край на канапа о саржка, като същевременно последната се привързва на няколко места о саржка, за да не се образуват „торби“. Съ други думи низата трябва да е опъната на пръта; листата подредени един зад друг, а главите им подравнени. Така нанизаните листа съхнат бърже и равномерно.

Набраните въ един ден листа трябва да се ният още въ същия ден, или ако това се укаже невъзможно, то последните се остават върху навлажена повърхност, за да запазят свежестта си до следния ден, когато обезателно трябва да се ният.

Готовите низи се поставят въ определените за сушене стрехи, навеси или помещения.

Сушене на тютюна

Сушенето на тютюневите низи е от голямо значение за качеството на тютюна. Правилно е низите да не се излагат изведнаж на слънце, защото бързото изпаряване на влагата от листата причинява запарване на тютюневите листа, което пък се отразява неблаго-

приятно върху цвята и аромата на тютюна. За да се избегне това, обикновено низите се държат предварително 1—2 денонощия на проветриво сенесто място, а след това се излагат на слънце. Въ случая добре узрелите тютюневи листа се държат по-кратко време на слънка и обратно, незрелите — по-дълго. Първото (сушенето на слънка) се казва *насушване*, а второто — *сжичинско сушене*. Няма съмнение, че колкото един тютюн е по-добре и по-правилно изсушен, толкова той, при еднакви други условия, ще е по-доброкачествен. Знаено е от опит, че тютюните от една и съща нива, дори от една и съща „ржка“ бран и низан едновременно, но сушен при различни условия, не бива еднакво доброкачествен. Даден тютюн е толкова по-добър, колкото е бил на по-топли и сухи места сушен и колкото по-добре е изсушен. Продължителността на сушенето е въ зависимост от много условия: състоянието на листата; зрели или незрели; времето; начина на сушене и пр.

Добре, обаче, изсушеният тютюн се познава по това, че при свиване на листа, средната жила се троши много лесно, а при разтриване между ръце на листа, последният се дроби на късчета и не дава признак, че съдържа никаква влага.

Сушилни. За сушене на тютюна обикновено биват използвани някои части от жилищата и другите стопански сгради приспособени по разни начини; зидовете, стрехите и др., или пък сушенето се извършва на открито при така наречените *одрови* сушилни. Те биват 0.80 м. до 1 метър високи и се състоят от обикновени колове скачени съ напречни върлини (пръти), върху които се нареждат саръците по направление север-юг съ малакъ наклон към юг. Тия сушилни на открито имат тая добра страна, че при дъжд лесно се покриват отгоре съ рогозки, мушамы, черги и др. подобни предмети. Сушенето на тютюна върху зидовете или стрехите има тая лоша страна, че низите сж изложени само съ едната си страна към слънцето, когато при сушенето на открито (одровите сушилни) сушенето става едновременно и от двете страни, а което е по-важно — слънцето пада отгоре върху главната жила т. е. мястото където има най-много влага и което най-много

съхне. А това обстоятелство не е без значение за тютюна, тъй като по тоя начин сушен тютюн не само че бързо съхне, но същевременно и равномерно.

Нѣкои препоръчатъ така нареченитѣ *подвижни* сушилни, които иматъ това предимство, че лесно се прибиратъ при дъждъ подъ нарочно построени за тая цел навеси, обаче за дребниятъ тютюнопроизводителъ, каквито сж мнозинството отъ нашитѣ, тѣ сж скъпи. Тоя луксъ може да си позволятъ тютюнеитѣ кооперации или по-едритѣ тютюнопроизводители.

Следъ изсушаването на тютюна, низитѣ се отвързватъ отъ пржитѣ (сарѣцитѣ), прегъватъ се о две или о четири и по 3—4 низи заедно (сандали) се окачватъ въ опредѣленото за тая цел помѣщение, като се отдѣлятъ низитѣ отъ всѣка ржка. Това е важно условие, за да може елпезирането на тютюна да стане по ржце. Тая работа се извършва обикновено сутринъ или при облачно време, когато тютюна е овлажнелъ, та не се дроби или рони.

Изушениятъ тютюнъ трѣбва да се пази въ помещенія добре покрити и запазени отъ вѣтъръ, лоши испарения и неблагоприятни атмосферни влияния.

Всички отвори на помещението трѣбва да бждатъ затворени, за да не падатъ слънчевитѣ лъчи върху тютюна, отъ които той избѣлява. Така запазенитѣ низи се съхраняватъ до деня на елпезирането имъ, съ което, споредъ нѣкои, не трѣбва да се бърза, защото помързването на тютюна е отъ полза, понеже то помага за испаряването на излишната влага отъ листата.

Калжпене (правене пасталъ — елпезиране) на тютюна.

Тая работа се извършва обикновено, когато земледѣльца-тютюнопроизводителъ свърши полската работа и се прибере въ стопанството си. Това бива къмъ края на месецъ ноември. Елпезирането трае, въ зависимостъ отъ количеството на тютюна и работнитѣ ржце, цѣла есенъ и зима. Съ калжпенето се цели, преди всичко, да се приготви тютюна като търговска стока. То се състои въ разпредѣлението на тютюна на разреци (качества) като се обръща внимание на следното: 1) да се отдѣ-

лятъ въ единъ разредъ по възможностъ всички листа отъ една и сжца ржка; 2) отъ една и сжца голѣмина, цвѣтъ и плътностъ и 3) да се отдѣлятъ скжсанитѣ, болнитѣ и съ други недостатѣци листа.

Това разпредѣление на тютюна на горнитѣ разреци е отъ голѣмо значение за тютюна като търговска стока. Защото, колкото даденъ тютюнъ е по-добре преработенъ въ горната смисълъ, толкова той, при еднакви други условия, ще бжде по-цененъ; толкова и самия тютюнопроизводителъ може да разчита на по-добра цена. Ползата въ случая е двойка: използва се презъ зимата труда на домохозяина, което иначе, въ повечето случаи ще прекара въ безработица, отъ друга съ калжпенето се повишава стойността на тютюна. Нѣма съмнение, че съ надлежното елпезиране на тютюна, се улеснява твърде много неговата по-нататѣшна обработка въ склада на търговеца. А това не е безъ значение за последниятъ. Правилно обработениятъ у производителя тютюнъ (елпезиране и денкуване) намалява твърде много разноскаитѣ на търговеца въ по-нататѣшната му преработка. Следователно, въ тая работа еднакво е заинтересованъ както производителя, така и търговеца експортѣръ.

Грѣшка правятъ ония тютюнопроизводители, които при елпезирането на тютюна не правятъ никакво или недостатѣчно подбиране на последния, а се задоволяватъ само съ налагане на листата, както сж били на низитѣ. Въ тоя случай повреденитѣ, болнитѣ и незрѣли листа не само че сами по себе си нѣматъ търговска стойностъ, но тѣхното присѣствие въ тютюна подбива реимето и на останалия тютюнъ, колкото и доброкачественъ да бжде.

Ето защо горната преработка на тютюна следъ изсушаването му, не само че трѣбва да се знае отъ всѣки тютюнопроизводителъ, но тя трѣбва да се извършва най-внимателно. Тютюнопроизводителтъ трѣбва да свикне да манипулира тютюна си точно споредъ както е прието въ търговията, защото освенъ еднообразието, което се вниса и което улеснява по-нататѣшната манипулация на отдѣлнитѣ партиди тютюнъ, но съ това се оефтинява обработката на последнитѣ и нашитѣ тютюни ще станатъ конкурентноспособни. Въ Турция напр. чисто и просто производителтъ е задѣлженъ да манипулира

тютюна си тъй, както това е прието за цѣлата страна. Вследствие на добрата манипулация на тютюна отъ производителя, търговската такава е твърде опростена.

При калъпенето обикновено единъ работникъ изнизва низитѣ, а другъ взима въ ржка по 10—20 листа и ги разпредѣля на разреди. Разбира се, че тая работа се извършва отъ най-опитниятъ работникъ.

Самото елпезиране (калъпене) става така: изпървомъ работника оправя листата единъ по единъ или по нѣколко изведнажъ, слага ги на колѣно, оглажда ги съ ржка и ги нарежда въ купчини по 30 до 50 листа. При едрolistнитѣ каба-колаци, съгъръ-дили и лже-басми, както и при баши-балиитѣ листата се нареждатъ съ лицето нагоре, като се гледа щото петуритѣ имъ да се покриватъ, а главнитѣ жили на листата да образуватъ така наречената глава. Долния и най-горния листъ на калъпа се обръщатъ съ лицето навънъ. На тютюнарски езикъ се казватъ *долна и горна риза*. Щомъ се наредятъ достатъчно листа, снопчето (пастала) се вързва малко по-долу отъ края на главата съ канапъ. Това е така наречениятъ *широкъ-пасталъ*. Нарича се така, защото главата е доста широка, — 4 до 8 сантиметри, — (Мелнишко, Неврокопско и Дупнишко). Тютюнопроизводителитѣ познаватъ и така наречения *тесенъ пасталъ*. При него обикновено главата е 2—3 см. широка.

Истинската басма*) и дребнолистнитѣ каба-колаци, а негде и дребнолистнитѣ съгъръ дили се редатъ на снопчета безъ ризи т. е. безъ листа обърнати съ лицето навънъ.

Въ цѣлата тая работа, поменахме и по-горе, най-важното е разпределението на разреди (качества) тютюневитѣ листа и затова за нея винаги се взима най-опитниятъ работникъ. И самото калъпене, обаче, не е безъ значение, тъй като освенъ качеството и хубавата външностъ не бива пренебрегвана отъ търговеца-куповачъ.

Преди започване на елпезирането, тютюна трѣбва да бжде надлежно омекналъ, та при прехвърлянето, нареждането и оправянето му да не се дроби или троши.

*) Въ тютюнопроизводството подъ названието „басма“ се наричатъ ония тютюни, чиито листа нѣматъ глава и се правятъ на калъпи безъ да се вързватъ, а се само притискватъ.

За тая целъ низитѣ се държатъ въ подходящи помещения или пъкъ къмъ тая работа се пристѣпя, когато въздухътъ е значително овлаженъ, а отъ това и самиятъ тютюнъ е вече омекналъ. Често пжти при голѣми студове — зиме, окаченитѣ на студено тютюневи низи замръзватъ и ставатъ още по крехки, отколкото когато сж само сухи, та калъпенето е чисто и просто невъзможно преди да се размръзне и преди да се оставатъ низитѣ при условия, за да се наситатъ отново съ необходимата влага. За тая целъ тютюнопроизводителитѣ използватъ най-често избитѣ или нарочно изкопани въ земята ями. Дълбочината на последнитѣ е такава щото и най-дълтитѣ низи да не опиратъ о земята. Останалитѣ размѣри сж въ зависимостъ отъ количеството на низитѣ, които сж нужни за едnodневна обработка. Отгоре надъ ямитѣ се поставятъ греди, върху които се тургатъ дъски или други подобни предмети, а върху тѣхъ около 50 сант. дебелъ пластъ земя (нѣкои вмѣсто земя тургатъ пресенъ оборски торъ). Отвора на ямата се запушва добре, за да не влияе външниятъ въздухъ и да пречи за бързото и равномѣрно овлажване на туренитѣ въ ямата низи тютюнъ.

Нѣкои тютюнопроизводители, когато за тая целъ използватъ надземни помещения, служатъ си съ плитки сждове съ вода поставени на огънь, та чрезъ изпаряване на водата да се поддържа влажността на въздуха. Ямитѣ, обаче, сж за предпочитане, защото въ тѣхъ и зиме и есенъ тютюна се бързо овлажнява.

Че тютюнътъ е достатъчно овлажненъ се познава по това, че като се прегънатъ листата, главната листна жила не се чупи, а допренитѣ единъ до другъ листа или части отъ тѣхъ, не се залепятъ. При дебеложилеститѣ тютюни при прегъване на листа може и да се счупи главната жила отъ opakoto на листа, обаче, ако вжтрѣшната страна не се чупи, влагата е достатъчна и такъвъ тютюнъ може да се елпезира. При голѣма влажностъ на тютюна не само че главната жила не се чупи, но и прегънатитѣ части на листа оставатъ залепени.

Съ елпезирането на тютюна освенъ разпредѣлението му на качества — което поменахме по-горе — цели се още понататъшното разпредѣление на самитѣ калъпи (снопчета). За тая целъ калъпитѣ отъ една и сжща го-

лъмина и качество се нареждат върху дъсчен кръгъ въ отдѣлни кръгли купчини, отгоре на които сжщо се поставя такъвъ кръгъ. Тия кръгли купчини иматъ видъ на колело (валякъ) изграденъ отъ калъпи обърнати съ главитѣ навънъ, а опашкитѣ къмъ вътрешната кухня (центъра) на колелото. Купчинитѣ се правятъ обикновено 50—100 см. високи, а диаметъра на колелото е въ зависимостъ отъ дължината на листата на тютюна. Готовитѣ купчини се отнасятъ въ не много влажно помѣщение и кждето не се пали огънь. Върху горния дъсченъ кръгъ се отбелезва съдържанието, вида и теглото на тютюна въ купчината.

Повреденитѣ (болни и разкъсани и др.) тютюневи листа вмѣсто да се редатъ по-горния начинъ, което ангажирва и мѣсто и дъсчени подложки, най-често се нареждатъ до стена, като се гледа щото опашкитѣ да бждатъ достатъчно възседнати въ зависимостъ отъ влажността на тютюна. Сжщиятъ начинъ на нареждане нѣкои практикуватъ и при по-едритѣ баши-балии тютюни. Тоя начинъ на нареждане е известенъ подъ името *истифъ*.

Общо правило е щото нареждането на тютюна било на колела (валякъ), денкъ или истифъ снопчетата винаги да се поставятъ по-възседнати въ зависимостъ отъ влажността на тютюна. Пасталитѣ отъ по-влаженъ тютюнъ се притискатъ съвсемъ слабо, а готовитѣ се поставятъ поединично догдето поизпръхнатъ. Както при истифа, така и при колелата тютюна отначало се притиска само съ дъската, а ако тютюна не е влаженъ, прибавятъ се постепенно тежини върху имъ догдето височината имъ спадне на $\frac{3}{4}$ отъ първоначалната височина. Разбира се, че така залегнатитѣ купчини тютюнъ въ зависимостъ отъ влажността имъ, започватъ да се сгрѣватъ; това, обаче, въ никой случай не трѣбва да достига до запарване. Въ случая потрѣбно е по-често наглеждане на тютюна. Забележи ли се, че дадена купчина тютюнъ се заплашва отъ запарване, прережда се отново, или, при по-слабо сгrevане, достатъчно е само едно преобърщане на купчината т. е. долната страна да дойде отгоре, а горната — долу. Къмъ кое въ даденъ случай ще трѣбва да се прибѣгне, това ще прецени самиятъ стопанинъ.

Отъ казаното до тукъ става явно, че не само пасталуването (елпезирането) на тютюна, но и по-нататъш-

нитѣ грижи около правилното му зрѣяне е отъ голѣмо значение за качеството на бждащата стока.

При едно умѣло и вѣщо разпредѣление на листата отъ низитѣ и при едно внимателно елпезиране на тютюна, производителтъ трѣбва да разпредѣли тютюна на качества, които сж възприети не само у насъ, но и въ другитѣ страни, както и въ търговския свѣтъ. Обикновено разрѣдитѣ (качества) биватъ шесть. Къмъ всѣко качество се числи дадена „ржка“ тютюнъ. Така:

въ 1-во качество влизатъ седма и осма рже;

въ 2-ро „ „ шеста ржка;

въ 3-то „ „ пета „

въ 4-то „ „ трета и четвърта рже;

въ 5-то „ „ втора ржка и

въ 6-та „ „ първа ржка и пречисте-

нитѣ (отдѣлени) отъ другитѣ рже тютюневи листа.

Нека, обаче, споменемъ, че горното дѣление „ржцетѣ“ на качества на практика не винаги може да бжде строго съблюдавано. Чести сж случаи, когато дадена „ржка“ или частъ отъ нея да бжде поставена въ по-долно или по-горно качество. Не само това, но не сж рѣдки случаи, които въ нѣкоя партида тютюнъ липсва дадено качество тютюнъ, напр. 1-во качество липсва твърде често при по-долнокачественитѣ тютюни и пр.

Повреденитѣ (скжсани и др. листа) се казватъ съ общо име *карантия* или *рефузъ*. Това е най-долното качество отъ дадена партида тютюнъ.

Нека се помни добре, че колкото даденъ тютюнъ по-добре е елпезиранъ, така че всѣки листъ е отишелъ на съответно мѣсто, толкова повече такъвъ тютюнъ се цени като търговска стока. Добрата до тукъ обработка на тютюна улеснява последующата — търговската манипулация, когато тютюна ще е въ ржцетѣ на търговеца-купувачъ.

Денкуване на тютюна

Друга една сжщо много важна работа въ по-нататъшната обработка на тютюна е приготвянето му (свързването) на денкове или бали. Нѣщо повече, тютюнътъ приготвенъ въ денкове прекарва, така да се каже,

най-опасното време догдето е въ ржцетъ на произво-дителя. Презъ това именно време една грѣшка или недоглеждане може да коства твърде скъпо на произво-дителя — разваляне на частъ или цѣлата партида тютюнь.

Ето защо самото денкуване трѣбва да стане отъ най-опитни работници, най-вече такива, които сж практикували въ тютюневитѣ складове, където тютюна се приготвява за износъ, а наглеждането на денковетѣ трѣбва да бжде най-внимателно.

Опитниятъ денкчия знайки, че денковетѣ трѣбва да сж съ еднакви размѣри, що се касае до височината и дълбочината на денковетѣ, той самъ опредѣля възседна-лосъта на пасталитѣ и дебелината на денковетѣ; чис-лото на пасталитѣ въ редъ, както и числото на редо-ветѣ въ денка и т. н. Денковетѣ се праватъ съгласно закона до тридесетъ кгр. За да се получатъ денкове съ горната тежина, дълбочината на последнитѣ бива отъ 50 до 60 см., а височината въ полустегнато състояние — 1 м. Върху всѣки денкъ се поставя на видно мѣсто етикетъ съ номера, теглото, съдържанието (по ржце, качество и пр.) на денка,

На всѣки денкъ различаваме следнитѣ части: дѣсна и лѣва, предна и задна, долна и горна половини. Вън-шнитѣ повърхнини на половинитѣ се казватъ *стени*, а именно: дѣсна и лѣва, предна и задна, долна и горна стени. Последнитѣ (горна и долна стени) се наричатъ още и *дѣна*.

Знанието и различаването на горнитѣ наименования въ денка е необходимо, защото въ търговския свѣтъ тѣ сж доста употребими.

При направа на денковетѣ се употребяватъ ютени или конопени обвивки и върви. И едниѣ и другитѣ трѣбва да бждатъ съвършено чисти; употреблението на варосани или хумосани върви трѣбва да се избѣгва. Варята, както и хумата, не само че ораняватъ ржцетъ на денкчията при свързване на денка, но тѣ изпускатъ много прахъ, който разваля въздуха въ помѣщението и го прави вреденъ за дишане. Независимо отъ това частъ отъ тая прахъ остава и по тютюна, което сжщо трѣбва да се избѣгва.

Ето защо вървитѣ за амбалажа на тютюна трѣбва да бждатъ отъ чистъ конопъ безъ каквито и да е чужди

вещества, които нѣкои фабриканти употребяватъ за при-даване на вървитѣ по-хубавъ външенъ изгледъ. Ма-каръ и малко по-скъпи, но вървитѣ отъ чистъ конопъ трѣбва да се предпочитатъ предъ другитѣ.

Самото правене на денковетѣ става по следующия начинъ: по направление на дебелината на денка паста-литѣ се нареждатъ съ главитѣ къмъ външнитѣ стени (дѣсната и лѣвата), а по посока на дълбочината на денка (отъ предната къмъ задната стена) пасталитѣ се нареж-датъ въ редове единъ по цѣлата лѣва и единъ по цѣ-лата дѣсна половина, като пасталитѣ се възсѣдатъ съ крилата си по подобие, както се редатъ марсилскитѣ керемиди. Такова редене улеснява твърде много прег-леждането на денковетѣ и ваденето отъ тѣхъ на паста-ли става твърде лесно безъ да се троши или смачква тютюна. Обикновено денковетѣ се праватъ съ не повече отъ два реда пастали или чилета въ всѣки тѣхенъ пластъ; въ противенъ случай тютюна лесно се смачква и дроби при преглеждана на денка, а повечето реда способству-ватъ и за плесеняването на тютюна.

Направате на денкове съ четири пастали се допуска само при най-дребнитѣ „ржце“ на дребнолистнитѣ басми; въ такъвъ случай пасталитѣ се редатъ, както въ два съвсемъ самостоятелни денка, приближени единъ до другъ. Такива денкове се пренасятъ по-добре безъ да се повреждатъ. Опашкитѣ на пасталитѣ отъ дветѣ поло-вини се възсѣдатъ съ $\frac{1}{3}$ — $\frac{1}{2}$ отъ цѣлитѣ имъ дължини. Въ изключителни случаи — при много влажни тютюни — възседналостъта може да достигне до $\frac{3}{4}$ и $\frac{4}{5}$ отъ дъл-жината на пасталитѣ.

При басмата и при по-дребнитѣ ржце отъ каба-колицитѣ, понеже възседането на последнитѣ е слабо, правенето на денкове става съ помощта на особенни сандѣци открити отпредъ, така че дѣсната и лѣва стени крепатъ да не се разтурятъ пасталитѣ при правене на денка. Такъвъ единъ сандѣкъ бива обикновено 2 метра високъ, 0.7 м. широкъ и 0.5 м. дълбокъ. На вътреш-нитѣ страни на дѣната има зарѣзи (врѣзвания) на 1.5—2 см. разстояние единъ отъ другъ. Въ тѣхъ се поста-вятъ неподвижно една дъска (преграда), която се мѣсти въ зависимостъ отъ дебелината на денка. Преди започ-ване правенето на денка, поставя се въ сандѣка рѣдко

тъкана обвивка отъ конопени или ютени нишки. Обвивката се поставя на три стени отъ денка — горната, долната и задната, а останалитѣ три стени, следъ изграждане на денка, се преплитатъ съ дълга прегъната одве вървь, която се запринчва о средата на долния ржбъ на обвивката; следъ това се раздвоява, провира се презъ крайнитѣ примки (клетки) на горния край и презъ останалитѣ клетки на всичкитѣ крайща така щото голитѣ стени да се преплетатъ добре, за да не се разтурятъ. А за да се предпазватъ денковетѣ отъ оронкване при по-нататъшната работа около тѣхъ, както и при пренасянето имъ, на долната и горна, предна и задна стени на денка се поставятъ по 1—2 реда пастали отъ подолно кичество. Въ тоя случай горнитѣ и долни редове сж известни подъ името капаци (дъна и покривки), а предниятъ и задниятъ — диреци (стълбове).

Понеже правенето на денкове предполага че е предстояще предаванетоъ тюнюна на търговеца, то при тая работа става последното пребиране на тюнюна отъ страна на производителя. Всѣки денкъ се прави отъ пастали, които се взематъ отъ купчини тююнъ (колела) отъ една и сжща ржка, цвѣтъ, голѣмина и пр. а самите пастали се пребиратъ като всѣки се взема въ едната ржка откъмъ главата, удря се о дланъта на другата страна, разтръсва се, за да се разредатъ листата въ форма на вѣтрило и се преглеждатъ всичкитѣ листа. Нуждата отъ едно такова преглеждане е явна само по себе си: преди всичко тююна презъ време на лежението си въ купчинитѣ (колелата) е претърпелъ нѣкои промѣни; едни листа сж минали, така да се изразя, въ по-добро качество, други (напр. зеленитѣ) оставатъ въ по-долно качество и т. н. Съ една речъ по-доброкачественитѣ добиватъ още нѣкои добри свойства — цвѣтъ, арома, гъвкавостъ и пр., а по-лошитѣ — обратно. А щомъ това е така, нѣма съмнение, че едно предварително пребиране на листата при правене на денковетѣ е повече отъ необходимо. Съ това стойността на тюнюна, като търговска стока, става още по-голѣма. А това е само отъ полза за производителя. Изхвърленитѣ отъ пасталитѣ по-долни листа се правятъ отново на пастали и се отнискатъ къмъ съответното качество ден-

кове или пъкъ послужватъ за дъна и стълбове на другитѣ денкове.

Денкуваната стока вече е годна за една по-основна и върна преценка. И производителътъ вече знае съ каква стока разполага, и търговецътъ лесно се ориентирва що за търговска стока представлява дадена партида тююнъ.

Направениятъ въ денкове тююнъ почва отново да се самосгрѣва и да ферментира. Последната бива най-силна презъ месецитѣ мартъ, априлъ и май. Направлява ли се ферментацията добре, избѣгва ли се силното загрѣване, което може да причини плесенясване или запарване на тююна, последниятъ продължава зреянето си и подобрява все повече и повече качеството си. А такава стока винаги се цени по-добре.

Нека още споменемъ, че докато денковетѣ сж у производителя, последниятъ трѣбва особено да бжде внимателенъ, още повече, като се знае, че малцина сж ония, които разполагатъ съ удобни за целъта помѣщения. Не сж редко случаи, когато отъ недостатъчно грижи около денкувания тююнъ, последниятъ вмѣсто подобряване качеството си, разваля се. Това се отнася най-вече за тююни, които произхождатъ отъ години, които не сж дали печена стока (недозрела) или пъкъ сж правени на пастали много влажни. Въ такива случаи запарването е често явление. За да се избѣгне то и въобще да може да се води една по-ефикасна борба съ запарването, денковетѣ отначало се оставатъ много лабави т. е. не се стѣгатъ силно изведнѣжъ, а това става презъ всѣки нѣколко дни (1—10), като при всѣко преглеждане и престѣгане се обръщатъ на друга страна. Помѣщенията безъ друго трѣбва да сж достатъчно широки и проветриви. При всѣко едно преглеждане на денковетѣ се опитва температурата (топлината) въ вжтрѣшността имъ като се пѣха ржката на разни мѣста въ денка. Забележи ли се нѣкой денкъ че е загрегъ, отслабватъ му се вървитѣ и се преобрѣщатъ по-често отъ другитѣ денкове. Не помогне ли това, прибѣгва се до разтурянето на денка и изграждането му отново. Това, обаче, трѣбва да стане постепенно, а не изведнѣжъ. Обикновено първитѣ дни се разтуря едната

страна, вторият — другата и т. н. Съ други думи охлаждането трѣбва да става постепенно

Ферментация (кипене) на тютюна

Ферментацията или кипенето на тютюна е единъ бактериологически процесъ отъ голѣмо значение за качеството на тютюна. За нея до сега споменавахме на нѣколко мѣста. Тя се причинява отъ много дребни — невидими съ просто око — организми, които въ науката сж известни подъ името *бактерии*. Тия нисши организми именно предизвикватъ ферментацията на тютюна, и на тѣхъ се дължи приятниятъ ароматъ, цвѣтъ, гъвкавостъ и пр. качества на тютюна. За своето, обаче, нормално развитие тѣ изискватъ една средно-влажна среда и температура, което да подпомогне тѣхното развитие. Само при дадени условия може да се развива една правилна ферментация, която е отъ полза за тютюна.

Тия условия тютюнопроизводителътъ трѣбва да познава.

Преди всичко нека повторимъ, че най-силната ферментация на тютюна става презъ месецитѣ мартъ, априлъ и май. А презъ това време често пѣти тютюна е още у производителя, най-често денкуванъ. Следователно грижитѣ около ферментацията на тютюна ще легнатъ изключително върху последния. Умѣе ли производителътъ да подрежда ферментацията въ нейнитѣ нормални граници, да я направлява, за да се извършва правилно; знае ли условията при които тя се извършва, лесно е той да съумѣе не само да запази тютюна отъ развала, но още и да подобри неговото качество. Продаденъ ли е тютюна, естествено, че грижитѣ около ферментацията ще бждатъ на купувача — търговецъ. Последното е за предпочитане, понеже въ склада има по-благоприятни условия за ферментацията, отколкото у производителя, където въ повечето случаи не разполагатъ съ що-годе подходящи помѣщения. Нѣщо повече, въ голѣмитѣ складове се държатъ специални лица — истифчии — които се грижатъ за това и чиято опитностъ играе голѣма роля за правилното ферментиране на тютюна и подобрене на качеството му.

Опитътъ е доказалъ, че правилната ферментация става при температура отъ 30—40 градуса по целзия. При 25—27 градуса температура ферментацията престава, а при по-висока отъ 40 градуса тя е вредна. Друго важно условие е влагата въ тютюна (купчина, денкъ, истифъ). Умерената влага благоприятствува ферментацията, когато слабата или голѣма влажностъ ѝ пречи. При много влага тя се развива неблагоприятно (вредно) за самиятъ тютюнъ.

Температурата на помѣщението тоже е отъ значение за ферментацията. Провѣтривото помѣщение е едно отъ желанитѣ условия.

Презъ време на ферментацията на тютюна работата на стопанина се състои въ честото преглеждане на денковетѣ и тѣхното преобрѣщане. Обикновено денковетѣ се нареждатъ прави (дик — по турски) на разстояние около десетъ сантиметра единъ отъ другъ. Преглеждането на гоговитѣ денкове трѣбва да става почти всѣки день. Забележи ли се, че нѣкой денкъ е загрѣтъ повече отколкото е нужно, изважда се отъ общия редъ, отпускатъ му се вървитѣ, поставя се да легне на земята и се разклаща редъ по редъ, за да поеме въздухъ и така се оставя до следующия день, когато се повтаря сжщата манипулация и се свързва отново. Когато вѣнъ е дъждовито, а и тютюна е достатъчно влаженъ, прозорцитѣ на помѣщението се затварятъ, обаче щомъ излѣзе вѣтъръ или престане да вали, прозорцитѣ се отварятъ отново, за да влѣзе сухъ и прохладенъ въздухъ.

Изобщо докато тютюнътъ е въ рѣшетѣ на производителя, последния трѣбва да бжде много внимателенъ и да полага особени грижи, инакъ рискува да го повреди и съ това да загуби своя и на челядѣта си денонощенъ трудъ.

Продажба на тютюна

Тукъ не става дума за начина на продажбата на тютюна, а за условията при които тютюнопроизводителътъ може да получи най-голѣма цена за производството си. Това обаче е възможно само тогава, когато на стоката е дадена външна форма, която да прави впечатление —

да привлече купувача и второ — това е отъ решающее значение — когато производителят е успѣлъ да запази или да придаде на тютюна ония качества, които биватъ търсени на пазаря и когато го обработи по начинъ, който е общоприетъ въ тютюневата търговия.

Продажбата на тютюна трѣбва да стане само тогава, когато всички манипулации около него сж извършени по начинъ, който се препоръчва въ настоящата брошура т. е. когато тютюна е надлежно разпредѣленъ на качества; правилно преферментиралъ и направенъ на денкове. Това трѣбва да стане правило за производителя: *тютюна да се продава винаги въ преработено състояние*. Защото само добре манипулираниятъ тютюнъ представлява добра търговска стока и производителятъ може да разчита на една по-висока цена. А тая обработка (манипулация) се състои въ това, както изтъкнахме по-горе, щото всѣки листъ тютюнъ да отиде на съответно мѣсто — въ дадено качество или разрядъ, както и това, щото тютюна да бжде свързанъ по начинъ да може безъ повреди да издържи транспортъ.

Независимо отъ горното, манипулирането на тютюна у производителя предполага и доброто използване на работнитѣ ръце въ стопанството, както и целесъобразното използване на зимнитѣ месеци, когато земледѣлецъ — тютюнаръ се е прибралъ въ къщи и когато сравнително е много по-свободенъ, отколкото презъ другитѣ годишни времена.

Не сж рѣдки случаи, когато тютюна се продава на низи, или на пасталъ, безъ да е направенъ на денкове, тия случаи, обаче, съставляватъ изключение отъ общото правило. Въ единия или другия случай купувачътъ преглежда стоката: когато тютюнътъ е на низи, (сандали) преглеждатъ се последнитѣ; когато е на купчини (колела, валяци), взиматъ се проби отъ всичкитѣ такива и то отъ разни мѣста; а когато тютюна е на денкове, последнитѣ се поставятъ на дѣсната или лѣвата стена, разслабватъ се вървитѣ и се изваждатъ пастали или чилета отъ разни мѣста. За качеството на тютюна се сжди по неговия цвѣтъ, арома, гѣвка, тънкость, охраненость и т. н.

При продажбата на обработения (манипулирания) тютюнъ, особено на по-големии партии, каквито сж тия на тютюневитѣ кооперации и др. наредъ съ пробитѣ, които въ такива случаи се изпращатъ въ пазарнитѣ центрове, последнитѣ се придружаватъ съ така наречената *спецификация*, която не е нищо друго, освенъ подробно указание на тютюна по реколта, качество, тегло и т. н. Нѣма съмнение, че спецификацията трѣбва да отговаря точно на действителността, а пробитѣ да сж вземени по възможность отъ всички мѣста на партидата, които я характеризиратъ.

Отъ спецификацията купувача сжди за количеството на тютюна по качество и опредѣля рандемана на партидата тютюнъ. Той се опредѣля отъ количествения сборъ на първитѣ три качества (1-во, 2-ро и 3-то) изразено въ ‰ (процентъ — на стоте) по отношение на цѣлото количество (партида). Колкото тоя процентъ е по-високъ, толкова и партидата е по-доброкачествена. Такава партида има добъръ рандеманъ, се казва и обратно. При много доброкачествени тютюни освенъ така опредѣлениятъ рандеманъ, често пжти отдѣлятъ въ особено качество най-хубавиятъ тютюнъ подъ название извънредно качество или екстра.

Друго едно обстоятелство, което е важно за производителя, то е самъ да се интересува за движението на ценитѣ и да следи за сключенитѣ сделки поне въ сжседнитѣ мѣста и споредъ това да бжде винаги ориентиранъ въ цената на тютюна.

Най-важното, обаче, остава добрата и подходяща и евтина при това манипулация на тютюна. Защото за добрата стока винаги по-лесно се намиратъ купувачи, отколкото за лошата такава. А и скжпата обработка е една отъ пречкитѣ за навремената и добра продажба на тютюна. Съ една речъ всичкитѣ усилия на производителя трѣбва да бждатъ насочени именно въ тая насока — добра обработка на тютюна презъ време вегетацията му; подходяща и евтина селска манипулация, която не само да даде на тютюна видъ на търговска стока, но сжщевременно да улесни и по-нататъшната му преработка въ склада на търговеца.

Нашиятъ тютюнопроизводителъ трѣбва вече да свикне да се нагажда споредъ изискванията на пазаря. За-

щото само по тоя начинъ ще може да използва последния по-добре и да осигури за себе си отъ продажбата на тютюна единъ по-високъ и същевременно постояненъ доходъ, както и да запазимъ външнитъ пазари за нашитъ тютюни, които въ качествено отношение въ нищо не отстъпватъ на гръцкитъ и турскитъ такива — единичкитъ наши конкуренти, както това споменахъ и по-рано.

По-важни болести и неприятели на тютюна

*Чума на разсада*¹⁾ Тази болестъ върлува редъ години въ дупнишко. Появява се почти едновременно съ поникването на разсада, обикновено презъ втората половина на априлъ. Напада листата на младитъ растения. Отначало на нападнатия листъ се образува бледо-жълтеникаво петно, което постепенно се разширява и обхваща цѣлия листъ, като го изсушава. За развитието на болестта особено благоприятствува влажното и дъждовно време.

Мърки: Поливането на разсада да става съ лейка, а не съ заливане. Разсада да се подсилва съ чилска силитра и пръска докато е младъ съ половинъ, а после съ единъ процентовъ бордолезовъ разтворъ.

Пепель. Болестта пепель носи името си отъ сивобѣлезникавиятъ мъхъ, който образува по горната повърхнина на тютюневитъ листа и имъ придава изгледъ като че сж посипани съ пепель. Този мъхъ не е нищо друго, освенъ външнитъ части на една гжба сходна на болестта оидиумъ го лозата. Нападнатитъ тютюневи листа започватъ да жълтеятъ, после потъмняватъ и изсъхватъ.

Лѣкува се съ кюкиртенъ прахъ, като се напръсква тютюна, обаче последниятъ придава на тютюна при пушенето му неприятенъ дъхъ. По-добре е, явили се въ голѣмъ размѣръ, нападнатитъ листа да се събиратъ внимателно и изгарятъ.

Аскохита. И тая болестъ се причинява отъ гжба. Образува кафяви петна по листата въ срѣдата на които

¹⁾ Описанието ѝ е взето отъ монографията на г. Н. Вичевъ — „тютюнопроизводството въ Дупнишко“.

петна има черни точки. Тия петна бърже се увеличаватъ и разпространяватъ по листа и го унищожаватъ.

При благоприятни условия — чести валежи и силно слънце — тя се разпространява бърже и унищожава голѣма частъ отъ тютюневитъ листа.

Срѣдства: събиране и изгаряне болнитъ листа и пръскане здравитъ съ еднопроцентовъ бордолезовъ разтворъ. За приготвянето му да се потърсятъ съветитъ на агронома или други опитни лица.

Синя китка. Синята китка е едногодишно растение отъ рода на салеповитъ, което се храни за смѣтка на тютюна. Напада корена; пуска въ него своитъ смукали, а на повърхността на земята до самото тютюнево стебло се показва стебло съ люспи, вмѣсто листа носящи на върха си хубави бледосини цвѣтове. Достига 10—30 см. височина. Следъ прецѣвтяването дава семе по-дребно отъ това на тютюна.

Средства: а) Употребление на тютюнево семе чисто отъ семето на синята китка; б) Унищожаване на целото растение; в) изгаряне на нападнатите тютюневи стъркове и г) силно нападнатите тютюнища да не се садатъ съ тютюнъ нѣколко години подъ редъ.

Филостикта. Тая болестъ причинява почти същитъ поражения както и аскохитата. Средствата за борба противъ нея сж почти същитъ, както и противъ аскохитата.

Бѣла жила. Причинява се отъ едни дребни насекоми известни подъ названието *трипси*, които иматъ тънко и дълго съ кафяво-черенъ цвѣтъ тѣло. Съ просто око едва се виждатъ. Ларвитъ сж по-дребни съ лимонно-жълтъ цвѣтъ имащи форма на ветрило. Хранатъ се съ сока отъ нежнитъ тютюневи листа. Нападатъ предимно листата около жилитъ, последнитъ немогатъ да се развиватъ нормално и оставатъ слаби.

Листата обикновено изсъхватъ, като придобиватъ единъ по-бледъ цвѣтъ, когато жилитъ сж почти бѣли.

Борбата срещу това насекомо се състои въ следното: 1) Препоръчва се промѣна на мѣстото, кждето се засѣва разсада; 2) Съянето на разсада да се извършва по-рано, за да се засили до появата на насекомото; 3) Тютюнищата да се изораватъ есено време дълбоко и то на груби бразди и така да се оставатъ да измръз-

натъ; 4) Следъ обирање на тютюна стеблата се изгарятъ, а нивата се изорава и 5) Нападнатото тютюнище да се изостави една-две години да не се засажда съ тютюнъ.

Освенъ горнитѣ срѣдства препоръчва се още прѣскането на тютюна 2—3 пжти съ: *тютюнева отвара*. Тя се приготвя така: $\frac{1}{2}$ кгр. фурда се кисне 4—6 дни въ 15 литри вода, следъ което се вари 3—4 часа и се прецежда. Така получената течностъ се разрежда 3—4 кратно по-голѣмо количество вода.

б. *Петролно-сапунена емулзия*. $\frac{1}{4}$ кгр. сапунъ се настързва въ $4\frac{1}{2}$ литри вряла вода; къмъ нея се прибавя $8\frac{1}{2}$ литри газъ и се бърка силно 10—20 минути. Получената течностъ се разрѣдва съ 25 пжти повече вода. Така приготвената емулзия се изпрѣсква още въ прѣсно състояние.

Еднакви на горнитѣ повреди съ сжщитѣ външни признаци причинява на тютюна *зелената тютюнева дървеничка*. Срѣдствата за борба противъ нея сж сжщитѣ, както тия противъ трипса.

Тютюнева въшка. Тя е дълга около единъ милиметъръ. Явява се съ криле и безъ криле. Храни се отъ сокътъ на листата. Тя е подобна на останалитѣ въшки по другитѣ растения.

Срѣдствата, които се препоръчватъ за борба противъ нея сж сжщитѣ, както противъ трипса. Прѣскаатъ се нападнатитѣ стъркове съ сжщитѣ течности; събиране и изгаряне нападнатитѣ стебла (следъ беридбата на листата).

Освенъ тия животински неприятели, тютюнътъ се напада още отъ редъ други: сивиятъ червей, пеперудата гама, половото прасе и др., обаче тѣ не представляватъ опасностъ както това е при по-горе описанитѣ животински неприятели.

СЪДЪРЖАНИЕ:

	Стр.
История и значение на тютюна	5
Видове тютюни	6
Климатъ	8
Почва	9
Торение	10
Подготовка на почвата	10
Семе и сѣидба	11
Разсаждане на тютюна	14
Отглеждане на тютюна презъ време на вегетацията	16
а. Окопаване	
б. Кършене	
в. Бране	
Низане на тютюна	19
Сушене на тютюна	20
Калѣнене (правене пасталь — елпезиране) на тютюна	22
Денкуване на тютюна	27
Ферментация (кипене) на тютюна	32
Продажба на тютюна	33
По-важни болести и неприятели на тютюна	36

Българска Земледѣлска Банка

(Бивши земледѣлски каси, основани 1864 г.)

Общественъ кредитенъ институтъ

Реорганизиранъ съ закони отъ 1895, 1903, 1905,
1919 и 1921 год.

Централа: С О Ф И Я

97 клона и 62 агенции

въ всички окръжни, околийски и по-важни
центрове въ страната.

Капиталъ, резерви и фондове 400,000,000 лв.

Кредитиране на земледѣлскитѣ кооперации,

Отпусчане заеми съ поръчителни. Ипотеки.

Варанти. Аванси срещу ценни книжа. Инкасо.

Преводи. Кредитни писма. Камбиални
операции.

Приемане влогове на кратъкъ и дълъгъ срокъ.

Разни банковни операции.

Доставка на земледѣлски машини и орждия,
семена и други земледѣлски материали.

Продажба на земледѣлскитѣ произведения
на кооперациитѣ: тютюнъ, пашкули, розово
масло, зърнени храни и др.

Телеграфически адресъ: **ЗЕМБАНКЪ**.

Телефонъ; № № 26, 300, 351 и 1363.

СОФИЯ

Акционерно презастрахователно
д-во гр. София, ул. Московска, 11-а

Застрахова: животъ, зестри,
пенсии, пожаръ, транспортъ,
злополука

При най-износни условия

Не сключвайте застраховка преди да
проучите условията на „СОФИЯ“ защото

„София“ има най-низки премии и из-
носни условия;

„София“ ликвидира бързо и щедро
случилитѣ се загуби;

„София“ е признато отъ Б. Н. Банка
за солидно дружество и има
прѣзастрахователни връзки съ големи
европейски дружества съ капитали и ре-
зерви надъ два милиарда лева.

Сведения се даватъ веднага и без-
платно отъ местнитѣ агенти и направо
отъ Дирекцията.

Командитно д-во Англо-Американски

Търговски Музей Ив. Куртевъ С-ие--Ст.-Загора

Централа Ст. Загора Кл. София, Ц. Симеонъ 4
телеф. 83. телеф. 2720

Основано въ 1911 г.

Генерални представители за България сж:

Рустонъ, Прокторъ, С-ие Ричардъ Хорнзби
Линколнъ, Стокпортъ, Грантхамъ — Англия

МОТОРИ:

газожени, газови, нафтови, бензинови и дизелъ.

ВЪРШАЧКИ:

съ и безъ апаратъ за ситна слама.

ПАРНИ МАШИНИ:

стабилни, полустабилни и локомотивни.

Содолимонадени машини.

Дараци, предачни машини и чепкала.

Дърводѣлски машини, мелнични ка-
мани и др.

Помпи, разни каиши, гуми и др.

Газови трактори и автомобили.

Инсталира и монтира мелници, фаб-
рики и др.

Истинската икономия на една машина не лежи
главно въ нейната покупна цена. Най-ефтината по
цена машина може да излезе твърде скъпа на края.

Рустонъ С-ие Хорнзби.

СОФИЯ

Акционерно презастрахователно д-во гр. София, ул. Московска, 11-а

Застрахова: животъ, зестри,
пенсии, пожаръ, транспортъ,
злополука

При най-износни условия

Не сключвайте застраховка преди да
проучите условията на „СОФИЯ“ защото

„София“ има най-низки премии и из-
носки условия;

„София“ ликвидира бързо и щедро
случилитѣ се загуби;

„София“ е признато отъ Б. Н. Банка
за солидно дружество и има
прѣзастрахователни връзки съ големи
европейски дружества съ капитали и ре-
зерви надъ два милиарда лева.

Сведения се даватъ веднага и без-
платно отъ местнитѣ агенти и направо
отъ Дирекцията.

Командитно Д-во Англо-Американски

Търговски Музей

Ив. Куртевъ С-ие--Ст.-Загора

Централа Ст. Загора Кл. София, Ц. Симеонъ 4
телеф. 83. телеф. 2720

Основано въ 1911 г.

Генерални представители за България сж:

Рустонъ, Прокторъ, С-ие Ричардъ Хоризби

Ланколнъ, Стокпортъ, Грантхамъ — Англия

МОТОРИ:

газожени, газови, нафтови, бензинови и дизелъ.

ВЪРШАЧКИ:

съ и безъ апаратъ за ситна слама.

ПАРНИ МАШИНИ:

стабилни, полустабилни и локомотивни.

Содолимонадени машини.

Дараци, предачни машини и чепкала.

Дърводѣлски машини, мелнични ка-
мани и др.

Помпи, разни каиши, гуми и др.

Газови трактори и автомобили.

Инсталира и монтира мелници, фаб-
рики и др.

Истинската икономия на една машина не лежи
главно въ нейната покупна цена. Най-ефтината по
цена машина може да излезе твърде скъпа на края.

Рустонъ С-ие Хоризби.

Искусствени торове: за торене на тютюнъ и под-
силване разсада.

Триори—сортировачи оригиналъ „ХАИДЪ“
кл. II кл. V.

Плугове оригиналъ „ГЛИГАНЪ“ марка „МИРЪ“
№ 5 и 4; оригиналъ „РУД. САКЪ“
разни номера, резервни части за всичките системи и
голямина плугове.

Кукурузороначки — съ желѣзенъ ка-
пакъ и съ то-
пузъ, нагласяеми за едри и дребни кочани.

Редосѣялки — оригиналъ „РУДЪ САКЪ“
и „МЕЛИХАРЪ“ съ и безъ
дискове.

Сламорѣзки, цвѣкморѣзки.

Овощарски и лозарски прѣс-

качки — „КАРЛЪ ПЛАЦЪ“ № 1, „ВЕРМОРСЪ“,
„КАЛИМАКСЪ“, „ПОМОНА“, „РА-
ПИДЪ“ и „ВЕРМОРЕЛЪ“.

Ножици и ножчета — „КУНДЕ“

Пчеларски инструменти.

Сѣмена: люцерна, детѣлина, еспарзета и крѣм-
но цвекло.

Корболинеумъ (дендринъ) и други препарати за бор-
ба съ болѣстите и не-
приятелите на растенията.

Лѣпило за овощарски поясчета.

Има на складъ ВЪЛГАРСКО ЗЕМЛ. Д-СТВО—СОФИЯ
ул. „Х. Димитъръ“, 13. Телеф. 385 Телегр. Земдружество

Кооперация „ВЖЖЕ“

ул. „Клементина“ № 31 — София

Изработва чисти конопени върви за амбалажъ на тютюнъ
и всички видове вжжа.

Цени най-износни.

Ючбунарска Популярна Банка -- София

(Кредитна кооперация)

ул. Пиротска № 24. — — — Телефонъ № 2598

Основана въ края на 1921 год.

Членове основали Банката, 26 души.

Почнала да действува отъ началото на 1922 година съ дѣловъ капиталъ и резерви **38,000 лева**

1925 година, която е четвърта нейна година, привърша съ:

Членове—кооператори 2,600 души.

Капиталъ и резерви	12,800,000 лв.
Спестявания и влогове	13,500,000 „
Средства отъ текущи влогове	10,700,000 „
Други средства	3,000,000 „

Общи кооперативни капитали **40,000,000 лв.**
(Четиридесетъ милиона лева).

Собствената материална сила на Банката е:

Капиталъ и фондове	12,800,000 лв.
Кооперативна отговорностъ	111,200,000 „
Общо лева	124,000,000 лв.

Собственъ Кооперативенъ домъ за **2,500,000 лв.**

СЛУЖБИ:

1. Дребноступански кооперативенъ кредитъ—заеми, скonto и тек. с-ки;
2. Специаленъ занаятчийски кредитъ;
3. Жилищенъ кооперативенъ кредитъ;
4. Инкасо на полици, чекове и др.;
5. Преводи изъ цѣлата страна;
6. Общи кооперативни доставки;
7. Гаранция за търгове, служби и др.;
8. Народни спестявания и влогове: а) Безсрочни и срочни влогове при най-износни условия; б) Спестовни домашни, ученически, работнически, за застраховка и войнишки влогове; в) Специални детски влогове.
9. Столарска кооперат. общностъ (магазинъ за общи продажби) ул. Гурко 6.

СЕМЕНАРСКА КЖЩА

„ГАНЗИНЪ“

на РАШКО НЕДѢЛЕВЪ

НОВА-ЗАГОРА — СОФИЯ.

ДОСТАВКА И ПРОДАЖБА НА:

Земледѣлски, млѣкарски, пчеларски, овощарски, винарски машини, прибори, Дебелашки вѣячки и др.

СЕМЕНА: люцерна, инкарнатка, еспарзета, зименъ и пролѣтенъ фий, крѣмно и захарно цвекло, дегелина, зеленчукови и цвѣтни семена и др.

СОФИЯ, ЕКЗ. ИОСИФЪ 22 — жгълъ ВЕСЛЕЦЪ.

Телеграфически адресъ: Ганзинъ. — Телефонъ № 2511.

Консорциумъ

ЗА

ТЮТЮНЪ

Първостепенна българска экспортна кжща.

Централно седалище

СОФИЯ, ул. Московска 11

КЛОНОВЕ: Пловдивъ, Хасково, Кърджали, Станимъка, Дупница, Г.-Джумая, Неврокопъ и др.

Телегр. адресъ: Табакомпани. — Телефони № № 3 и 1888

Коста Ивановъ

ул. Дунавъ, 5 Телеф. 1787 Телегр. адресъ: Костакасе

Представителъ на България и главенъ депозиторъ на:

1. ПЛУГОВЕТЕ МАНФЕДЕДЪ ВАЙСЪ, типове Сакъ и Глиганъ всички нумера и голѣмини и всички резервени части за всички системи плугове.
2. ПРЪСКАЧКИ за лозя, дървета, захарно цвѣкло и пр. Манфредъ Вайсъ.
3. ЦИГЛАРСКИ и ТУХЛАРСКИ МАШИНИ.
4. КОМПЛЕКТНИ МЕЛНИЦИ и всѣкакви отдѣлни машини и уреди за мелничарство.
5. МСТОРИ отъ 1 и пол. до 300 конски сили: нафтови, дизелъ, газожени и газови.
6. ТРАКТОРИ и МОТОРНИ плугове работятъ съ нафта и газъ.
7. ВЪРШАЧКИ МОТОРНИ, парни и съ трактори.
8. ДЪРВОДѢЛСКИ МАШИНИ и всѣкакви инсталации.
9. МОТОРЧЕТА за резане дърва.
10. ДАРАЦИ, ПРЕДАЧНИ машини и комплектни инсталации за обработване вълна и памукъ.
11. РЕДОСЕЯЛКИ, ТРИОРИ, КУКУРУЗОТРОШАЧКИ, КУЛТИВАТОРИ, СЛАМОРЕЗАЧКИ, ЖЕТВАРКИ и въобще всѣкакви земледѣлски и индустриални машини.

ДОСТАВКА отъ складъ и фабриката представлявана отъ менъ. Бърза, акуратна при най-евтини цени и износни условия.

Искайте цигаритѣ „КОМЕТА“

отъ всички тютюнопродавци
Фабриченъ складъ — София
булевардъ „Дондуковъ“, 43

Специалитетъ „НЕВСКИ“ сж най-доброкачественитѣ цигари.

„ГРИСЪ“

Мелничарско Коопер. Индустриално и производително дружество — София.

Телефонъ 1434

ул. Позитано № 6.

За телеграми „ГРИСЪ“.

Доставка, инсталиране и монтиране на всички видове мелнични и комплектъ мелници, търговия съ зърнени храни и брашна.

Строителъ на мелницитѣ: Марица — Ловдизъ, Житница — Хойнаре, Белослатинско, Щърбановъ — Ломъ, Станъ Ангеловъ — Козлодуй, Блажовъ — София, Светлина — Д. Джбникъ, Кръстевъ — Г. Джбникъ, Стригачевъ — Грамада, Копринарови — Торосъ, Луковитско, П. Тодоровъ — Г-ра М. Марчезо и много други.

Условия и цени при поискване на най-либерални условия съ дългосрочни плащания.

Акционерно Търговско и Индустриално Д-во „МЕРКУРЪ“

Централа Русе — клонъ София, ул. „Мария-Луиза“, 4/
Генераленъ представителъ и складъ за цѣла България на голѣма чешка фабрика за плугове

Рудолфъ Бехеръ

Предлага винаги най-доброкачествени и най-евтини плугове отъ най-малкия до най-голѣмия размери, обикновени и обратливи, грапи, култиватори, трупци, лежежи и всички запасни плужни части.

Сжщото дружество е генераленъ представителъ на прочутата фабрика за триори марка „ОРЕЛЪ“ — оригиналъ „ХАЙДЪ“, на фабриката за редосѣялки „ПРАЦНЕРЪ“ и на други фабрики за земледѣлски машини и орджия, каквито винаги се намиратъ на разположение въ дружественитѣ складове.

Каталози се изпращатъ безплатно на желающитѣ.

СЪЮЗА на Популярнитѣ Банки-София

Пл. „Славейковъ“ № 8

Разполага на складъ съ следнитѣ
ЛОЗАРСКИ АРТИКУЛИ:

1. Француски лозови прѣскачки — **Верморелъ**
Еклеръ оригиналъ.

2. Доброкачествена французска рафия.

Доставя всѣкакво количество английски синь ка-
мъкъ, марка **Маклесфилдъ** „Корона“.

Освонъ това Съюза има на складъ разни
дърводѣлски, желѣзарски, тенекеджийски ма-
шини и инструменти, текстилни машини: даращи,
чепкала за вълна и парцали; шевни машини, ве-
лосипеди марка „Шоеверъ“, желѣзни каси и
всички видове мотори.

Цени конкурентни и доставка бърза.

Искусственъ торъ
за лозя, градини, ниви и др.
предлага **Първата фабрика**
за химически произведения.
ГАРА КОСТИНБРОДЪ

Искусствени торове: за торене на тютюнъ и под-
силване разсада.

Триори—сортировачи оригиналъ „ХАИДЪ“
кл. II кл. V.

Плугове оригиналъ „ГЛИГАНЪ“ марка „МИРЪ“
№ 5 и 4; оригиналъ „РУДЪ СAKЪ“
разни номера, резервни части за всичкитѣ системи и
голъмина плугове.

Кукурузороначки — съ желѣзенъ ка-
пакъ и съ то-
пузъ, нагласяеми за едри и дребни кочани.

Редосѣялки — оригиналъ „РУДЪ СAKЪ“
и „МЕЛИХАРЪ“ съ и безъ
дискове.

Сламорѣзки, цвѣклорѣзки.

**Овощарски и лозарски прѣс-
качки** — „КАРЛЪ ПЛАЦЪ“ № 1, „ВЕРМОРЕСЪ“,
„КАЛИМАКСЪ“, „ПОМОНА“, „РА-
ПИДЪ“ и „ВЕРМОРЕЛЪ“.

Ножици и ножчета — „КУНДЕ“

Пчеларски инструменти.

Сѣмена: люцерна, детѣлина, еспарзета и кръм-
но цвекло.

Корболинеумъ (деидринъ) и други препарати за бор-
ба съ болѣститѣ и не-
приятелитѣ на растенията.

Лѣпило за овощарски полсчета.

Има на складъ **ВЪЛГАРСКО ЗЕМЛ. Д-СТВО—СОФИЯ**
ул. „Х. Димитъръ“, 13. Телеф. 385. Телегр. Земдружество

Кооперация „ВЖЖЕ“

ул. „Клементина“ № 31 — София

Изработка чисти конопени върви за амбалажъ на тютюнъ
и всички видове вѣжа.

Цени най-износни.

Ючбунарска Популярна Банка -- София

(Кредитна кооперация)

ул. Пиротска № 24. — — — Телефонъ № 2598

Основана въ края на 1921 год.

Членове основали Банката, 26 души.

Почнала да действува отъ началото на 1922 година съ дѣловъ капиталъ и резерви
38,000 лева

1925 година, която е четвърта нейна година, при-
вършва съ:

Членове—кооператори 2,600 души.

Капиталъ и резерви	12,800,000 лв.
Спестявания и влогове	13,500,000 "
Средства отъ текущи влогове	10,700,000 "
Други средства	3,000,000 "
Общи кооперативни капитали	40,000,000 лв.
(Четиридесетъ милиона лева).	

Собствената материална сила на Банката е:

Капиталъ и фондове	12,800,000 лв.
Кооперативна отговорностъ	111,200,000 "
Общо лева	124,000,000 лв.

Собственъ Кооперативенъ домъ за 2,500,000 лв.

СЛУЖБИ:

1. Дребноступански кооперативенъ кредитъ—заеми, скonto и тек. с-ки;
2. Специаленъ занаятчийски кредитъ;
3. Жилищенъ кооперативенъ кредитъ;
4. Инкасо на полици, чекове и др.;
5. Преводи изъ цѣлата страна;
6. Общи кооперативни доставки;
7. Гаранция за търгове, служби и др.;
8. Народни спестявания и влогове: а) Безсрочни и срочни влогове при най-износни условия; б) Спестовни домашни, ученически, работнически, за застраховка и войнишки влогове; в) Специални детски влогове.
9. Столарска кооперат. общностъ (магазинъ за общи продажби) ул. Гурко 6.

СЕМЕНАРСКА КЖЩА

„ГАНЗИНЪ“

на РАШКО НЕДѢЛѢВЪ

НОВА-ЗАГОРА — СОФИЯ.

ДОСТАВКА И ПРОДАЖБА НА:

Земледѣлски, млѣкарски, пчеларски, овоцарски, винарски
машини, прибори, Дебелашки вѣячки и др.

СЕМЕНА: люцерна, инкарнатка, еспарзета, зименъ и про-
лѣтенъ фий, крѣмно и захарно цвекло, де-
телина, зеленчукови и цвѣтни семена и др.

СОФИЯ, ЕКЗ. ИОСИФЪ 22 — жгълъ ВЕСЛЕЦЪ.

Телеграфически адресъ: Ганзинъ. — Телефонъ № 2511.

Консорциумъ

ЗА

ТЮТЮНЪ

Първостепенна българска експортна кжща.

Централно седалище

СОФИЯ, ул. Московска 11

КЛОНОВЕ: Пловдивъ, Хасково,
Кърджали, Станимъка, Дупница,
Г.-Джумая, Неврокопъ и др.

Телегр. адресъ: Табакомпани. — Телефони № № 3 и 1888

Коста Ивановъ

ул. Дунавъ, 5 Телефон. 1767 Телегр. адресъ: Костакасе

Представител на България и главенъ депозиторъ на:

1. ПЛУГОВЕТЕ МАНФЕДЕДЪ ВАЙСЪ, типове Сакъ и Глиганъ всички нумера и голѣмини и всички резервени части за всички системи плугове.
2. ПРЪСКАЧКИ за лозя, дървета, захарно цвѣкло и пр. Манфредъ Вайсъ.
3. ЦИГЛАРСКИ и ТУХЛАРСКИ МАШИНИ.
4. КОМПЛЕКТНИ МЕЛНИЦИ и всѣкакви отдѣлни машини и уреди за мелничарство.
5. МСТОРИ отъ 1 и пол. до 300 конски сили: нафтови, дизелъ, газожени и газови.
6. ТРАКТОРИ и МОТОРНИ плугове работятъ съ нафта и газъ.
7. ВЪРШАЧКИ МОТОРНИ, парни и съ трактори.
8. ДЪРВОДѢЛСКИ МАШИНИ и всѣкакви инсталации.
9. МОТОРЧЕТА за резане дърва.
10. ДАРАЦИ, ПРЕДАЧНИ машини и комплектни инсталации за обработване вълна и памукъ.
11. РЕДОСЕЯЛКИ, ТРИОРИ, КУКУРУЗОТРОШАЧКИ, КУЛТИВАТОРИ, СЛАМОРЕЗАЧКИ, ЖЕТВАРКИ и въобще всѣкакви земледѣлски и индустриални машини.

ДОСТАВКА отъ складъ и фабриката представлявана отъ менъ. Бърза, акуратна при най-евтини цени и износни условия.

Искайте цигаритѣ „КОМЕТА“

отъ всички тютюнопродавци

Фабриченъ складъ — София

булевардъ „Дондуковъ“, 43

Специалитетъ „НЕВСКИ“ сж най-доброкачественитѣ цигари.

„ГРИСЪ“

Мелничарско Коопер. Индустриално и производително дружество — София.

Телефонъ 1434

ул. Позитано № 6.

За телеграми „ГРИСЪ“.

Доставка, инсталиране и монтиране на всички видове мелнични и комплектъ мелници, търговия съ зърнени храни и брашна.

Строителъ на мелницитѣ: Марица — Зловдивъ, Житница — Хойнаре, Белослатинско, Щърбановъ — Ломъ, Станъ Ангеловъ — Козлодуй, Блажовъ — София, Светлина — Д. Джбникъ, Кръстевъ — Г. Джбникъ, Стригачевъ — Грамада, Коприпарови — Торокъ, Луковитско, П. Тодоровъ — Г-ра М. Марчезо и много други.

Условия и цени при поискване на най-либерални условия съ дългосрочни плащания.

Акционерно Търговско и Индустриално Д-во „МЕРКУРЪ“

Централа Русе — клонъ София, ул. „Мария-Луиза“, 47
Генераленъ представителъ и складъ за цѣла България на голѣма чешка фабрика за плугове

Рудолфъ Бехеръ

Предлага винаги най-доброкачествени и най-евтини плугове отъ най-малкия до най-голѣмия размери, обикновени и обратливи, грапи, култиватори, трупци, лежежи и всички запасни плужни части.

Сжщото дружество е генераленъ представителъ на прочутата фабрика за триори марка „ОРЕЛЪ“ — оригиналъ „ХАЙДЪ“. на фабриката за редосѣялки „ПРАЦНЕРЪ“ и на други фабрики за Земледѣлски машини и орджия, каквито винаги се намиратъ на разположение въ дружественитѣ складове.

Каталози се изпращатъ безплатно на желающитѣ.

СЪЮЗА на Популярнитѣ Банки-София

Пл. „Славейковъ“ № 8

Разполага на складъ съ следнитѣ

ЛОЗАРСКИ АРТИКУЛИ:

1. Француски лозови прѣскачки — **Верморель Еклеръ** оригиналъ.
2. Доброкачествена французска рафия.
Доставя всѣкакво количество английски синь ка-
мѣкъ, марка **Маклесфилдъ „Корона“**.

Освонѣ това Съюза има на складъ разни
дърводѣлски, желѣзарски, тенекеджийски ма-
шини и инструменти, текстилни машини: дара-
ци, чепкала за вълна и парцали; шевни машини, ве-
лосипеди марка „Шоеверъ“, желѣзни каси и
всички видове мотори.

Цени конкурентни и доставка бърза.

Искусственъ торъ

за лозя, градини, ниви и др.
предлага **Първата фабрика**
за химически произведения.

ГАРА КОСТИНБРОДЪ

Земледѣлско Коопер. Застр. Д-во

„Земледѣлецъ“

застраховка по животъ при най-износни условия

Земледѣлци!

застраховайте се при вашето
застрахователно дружество, за-
щото то е чисто кооперативно
и при него сж запазени най-добре интересите ви.

Дирекция на Дружеството:

— СОФИЯ, УЛ. „ВРАБЧА“ № 1 —

ТЮТЮНЕВА КООПЕРАЦИЯ

„Асенова крепость“

Дирекция и централа **СТАНИМАКА**
ПРЕДСТАВИТЕЛСТВО — СОФИЯ, ул. 6 Септем-
врий № 4, телефонъ № 1081.

ИЗНАСЯ въ чужбина първокачествени южнобъл-
гарски тютюни на листа.

Г-вата Кооперативна тютюнева фабрика „АСЕНОВА
КРЕПОСТЬ“ произвежда доброкачествени цигари
отъ отлежалъ ароматиченъ тютюнъ.

Продажба на едро и дребно „Кооперати-
венъ пазаръ“ ул. Егзархъ **Иосифъ**

Върви за тютюневъ амбалажъ
Канапъ за визане на тютюнь

ЧИСТО КОНОПЕНИ

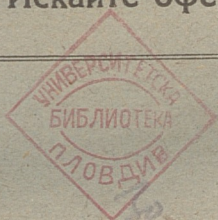
Специално приготвява

Въжарската фабрика

акционерно д-во „Иванъ Въжаровъ“

София, пл. „Св. Недѣля“ № 6.

Искайте оферти.

ЦЕНА 15 ЛЕВА

Настоящата брошура се доставява отъ автора, **Софи**
ул. Сердика 23.

На книжаритѣ се прави 30% стстъпка.